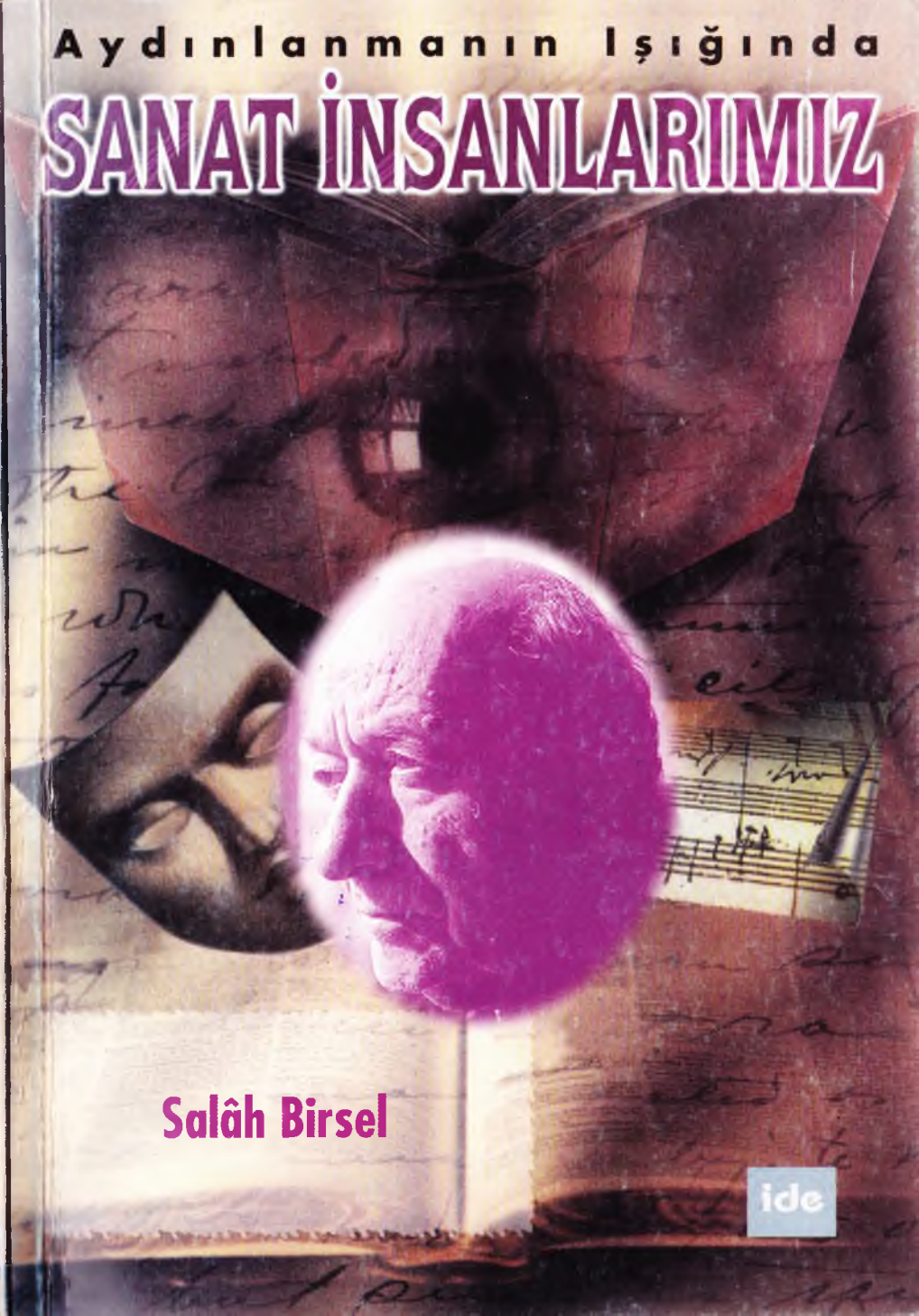
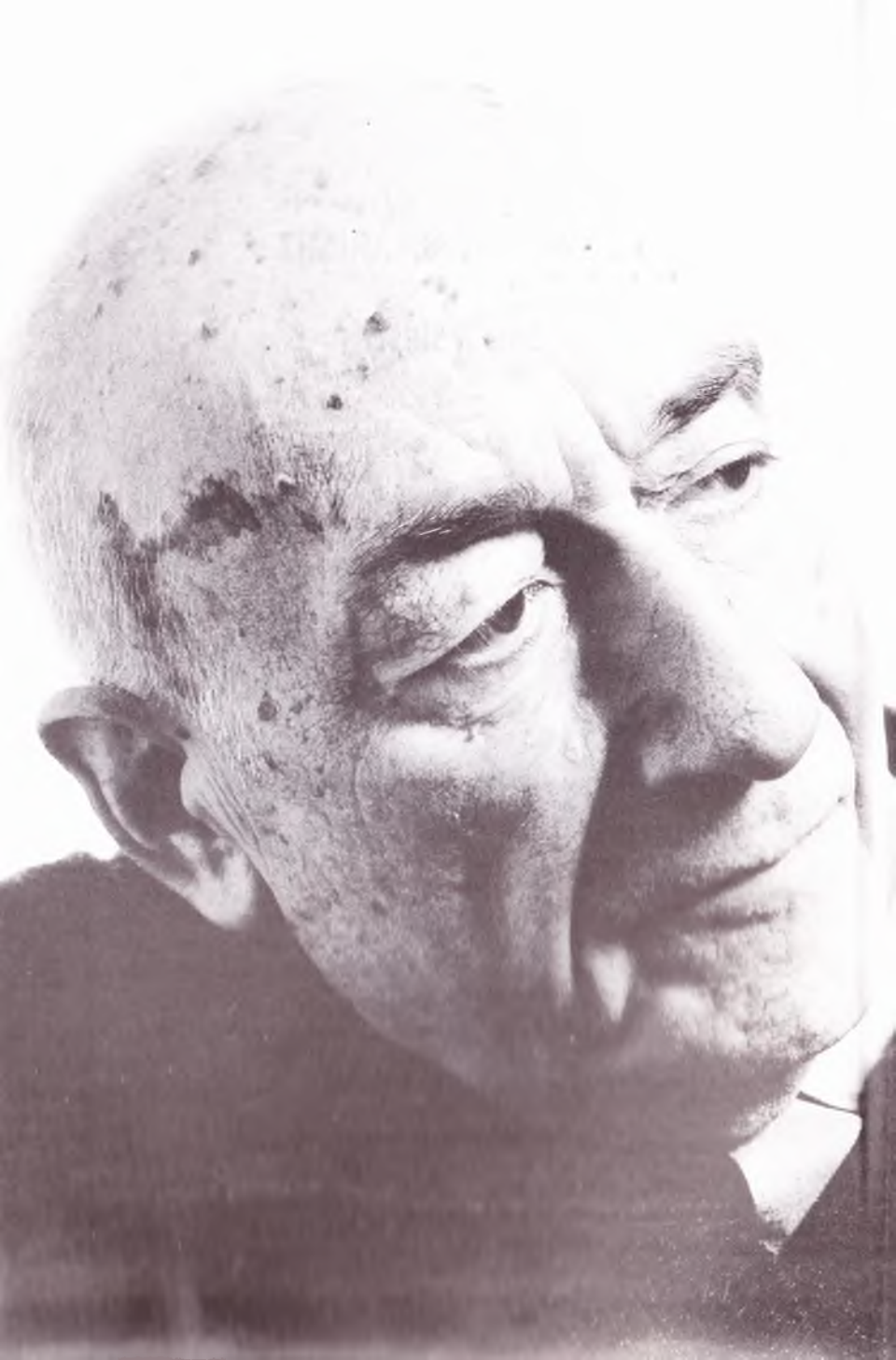
Aydınlanmanın Işığında

SANAT İNSANLARIMIZ



Salâh Birsel

ide



Aydınlanmanın Işığında

SANAT İNSANLARIMIZ

II

SALÂH BİRSEL

hayatı • eserleri • sanat yaşamı

Hazırlayan

Feridun Andaç

ide

İDE YAYINLARI©

Sanat İnsanlarımız Dizisi: II
Aydınlanmanın Işığında
Salâh Birsel

Yayın Yönetmeni: Oktay Şimşek
Birinci Basım: Şubat 1997
Baskı Adedi: 1000

Kapak Tasarımı: Özlem Gürbüzler
Düzelti: Mine Eser
Kapak Fotoğrafı (Salâh Birsel): Taner Şehrî
2. Sayfa Fotoğrafı: Gündüz Kayra
Ara Güler, Ozan Sağdıç ve Lütfi Özkök'e fotoğraflarından dolayı teşekkür ederiz.

Sanat İnsanlarımız II etkinliği 17 Şubat 1997'de
TOBAV*'ın (Devlet Tiyatroları Opera ve Balesi Yardımlaşma Vakfı) katkılarıyla düzenlenmiştir*
Senaryo Ülkü Ayvaz, Yönetmen Saydam Yeniay

Teknik Hazırlık: Martı Ajans / Tel. (0212) 252 85 74 - 75
Baskı: Onsel Ofset
Dağıtım: PİA Dağıtım / Tel. (0212) 638 55 45 - 638 55 71

İDE Eğitim, Organizasyon, Reklamcılık ve Ticaret Ltd. ŞTİ.
Bahariye, Tellâlzâde Sk. Uludağ Apt. 35/7 Kadıköy
Tel: (0216) 346 82 96 Fax: (0216) 346 60 92

SUNUŞ
Sözün Aydınlığında Salâh Birsel / ***Feridun Andaç*** 7

SÖYLEŞİ
Salâh Birsel ile Dünden Bugüne / ***Feridun Andaç*** 11

ŞİİR
Salâh ile Birsel / ***Refik Durbaş*** 20

BENDEKİ SÖZ, SÖZDEKİ BEN
Ben Bir Futbolcuyum Altı Okka / ***Salâh Birsel*** 21
Ben ve Ben / ***Salâh Birsel*** 23

SALAH BİRSEL'İN SÖZ VE YAZI EVRENİ
Büyük Kentlerin Terzisi: Salâh Birsel / ***Edip Cansever*** 25
Özenle Büyüttüğümüz Dostluk / ***Sabahattin Batur*** 31
Ben Unutmadan / ***Tarık Dursun K.*** 35
Birsel'i Anlayabilmek / ***Oğuz Tansel*** 44
Salâh Birsel İçin Ben Diyorum Ki... / ***Füsun Akatlı*** 46
Bir Deneme Bin Bir Ah / ***Hulki Aktunç*** 54
Bravo Salâh Birsel / ***Naim Tirali*** 56
Şiir Beyi Salâh Bey / ***Haydar Ergülen*** 59
Birsel'in Güleryüzlü Denemeleri / ***Uğur Kökden*** 62

YÖRÜNGE
Salâh Birsel'in Yazın Dağarcığından / **65**

SALÂH BİRSEL
Kronolojik Yaşamöyküsü **69**

KAYNAKÇA
Yapıtları / Şiirleri / Deneme / Salâh Bey Tarihi / Günlük / Çevirileri **71**

ŞİİRLER
Eski Leyla / Yunus Emre / Dünya Şarkısı **75**
Sevdalı Ases / Köçekçe / ***Salâh Birsel***

FOTOĞRAFLAR
Salâh Birsel'in Yaşamından Kesitler **78**

SÖZÜN AYDINLIĞINDA SALÂH BİRSEL

FERİDUN ANDAÇ

Salâh Birsel'in şiir, deneme, günlük, roman, çeviri ve tarihleri ile dolu yazın evreni Cumhuriyet Türkiyesi kültür coğrafyasının oluşumunda yer alan nirengi noktalarındandır.

Yazınımızın bu süreçte aldığı yolun gelişim çizgisine eş düşen bir seyir izlemiştir onun yazınsal serüveni.

Yazıyla kuşatılan bir ömrün tutkulu, aydınlık, usçu söylemini her dem önde tutan Salâh Birsel yazın, kültür ve düşün dünyamızda çağdaşlığın, yeniliğin öncülerinden biridir.

O, bu aydınlık yolda tam 60 yıldır yazarak var olmaya, var etmeye çalışıyor. Ülkemizin modernleşme sürecine tanıklığı getiren bir zaman dilimini kapsar onun yazın evreni.

Yazınsal uğraşının kapsadığı bu dönemde şiirleri ve düzyazılarıyla bir yaşam kültürü, belli bir yazın anlayışı getirir.

Birsel, birçok 'ilk'in yazınımızda filizlenmesi, yerleşmesinde öncü olmuş bir kültür adasıdır. Onun bu adasının, aydınlanma düşüncesinin ülkemizde gelişip serpilmesinde, önemli bir 'anakara' olduğunu görmek gerekmektedir.

Aydınlanma düşüncesi ışığında bir yaratı evreni kurmuştur. Çağımız sanatçısının özgürlükçü düşünceden yana olan tavrı, girişimi onda yazınsal eylemde buluşur. Öyle ki, onun şu sözleri: *"Başka bir hayat yaşamak istemezdim. Benim yaptığım şey sanata ve edebiyata kendi yaşımdan fazla değer vermektir "*; yazına adanmış ömrünün sesidir.

O, bu tutkulu bağlanışı ile çağdaş yazın anlayışının yerleşmesinde öncü bir çaba insanı olmuştur. İşte bu yol alış seyrinde, kendi yazı evreninde, kendi biçemini de yaratmıştır Birsel.

Aldığı, getirdiği, özümseyip yarattığı birikimiyle yazın geleneğimizin en uç yerinde durur. Şiirlerin de olsun; deneme, günlük ve diğer düzyazıların da olsun; yazar olarak 'ben' ile 'okur'un/'öteki'nin arasındaki sarmalı bu gözenekler üzerine kurmuştur. Bir eliyle geçmişi devşirir, ötekiyle de bugüne ses/söz düzeni verir.

Hem anlam, hem de anlamlandırmanın şairi, yazarıdır. Kurduğu dil evreni, geliştirdiği biçem ile bunun sınırlarını da günbegün genişletmiştir Onun yazın evreninde şiirin, düzyazının kültürel boylamdaki kuşatıcılığının bütün uçlarını buluruz. Şiirini konup göçürdüğü yer söz'ün en ussal, en humorist barınağıdır. O, buradan el verir, yön tutar yazı'ya.

Batı kültürüyle yetişmiş olması kuşkusuz yazın evrenini zenginleştirici kılmıştır. Denemelerinin altyapısı da bunun üzerine kurulmuştur Denemeleriyle düzyazıya getirdiği *"dirilik, canlılık ve deringenlik"* onu sürekli arayışa, yeniliğe itmiştir. Bu yöndeki her atılımı yazınımız için bir kazanç olmuştur.

Dile yeni olanaklar sağlayışı, anlatımda sürekli uçlarda dönenişi yazı coğrafyasının en renkli yanlarıdır. Her bir anlatısına yerleşen humour, yer yer ironik söylem 'yazı'sının / 'anlatı'sının yerleşik düzlemidir. Birsel'in bütün düzyazı evreninde bu boyut vardır

Onu söz ve yazı dünyasını açımlayan Umudoyan belirlemelerimiz Birsel'in

yazın, kültür coğrafyamızın gelişiminde önemlice yeri olduğunu göstermeye yöneliktir.

Yazmak eyleminin açılımlarıyla baktığımızda Birsel, deneme türüne genel olarak da yeni bir boyut katmıştır. Akatlı'nın deyimiyle; *"denemecelik"*, Birsel'de de, *"bir tavır, bir biçem, hatta bir yaşama kipidir "*

Deneme türüne kazandırdığı saygınlık, yaygınlık yazınımızdaki aydınlanma düşüncesinin bir ürünü olduğu kanısındayım. Yazınsal, kültürel birikimi denemeye ağdırması yine bu düşüncenin uzanımında uç verir. Yetişme koşulları, eğitimi, girdiği yazın ortamı, bilgi kaynakları hep bu aydınlıkla beslenir.

Birsel, imlediğimiz anlamda, okurda yeni bir ufuk açmıştır. Güzel yazı yazmanın, dille söyleşmenin enginlerinde dolaştırır okuru. Yazmak, duymaktır ona göre. Ele alınan, işlenilen konuyu bütün boyutlarıyla yazıya ağdırırması da bundandır.

Dildeki tavrı özleşmeden yanadır. Bu eğilimi onun dil ve yazın dağarcığını zenginleştirmiştir. Sözcük dokusunun çeşniliği, yazınsal ediminin vaz geçilmez bir yanıdır. Kendi deyimiyle: *'Yazının tadı, sözcükleri giydirmek, soymak, yatırmak, kaldırmak, koşturmak, oynatmak sıçratmak ve de onlara diz çöktürmek, perende attırmak - aman dikkat düşüncelere basmayın - beden eğitimi yaptırmakla ortalarda salınır."*

Söz evreninin kanatlandırıcı yanıdır dildeki bu tavrı. Çalatuş yazmanın ötesinde bir kuşanımı vardır. Söz barınakları kurar, iz havuzlarından geçirir okuru. Yaşam tüten sözlerle de us devinimleri, gülüş özneleri yaratır.

Birsel, bu dil evreninde, yazmak eyleminin yaşamın izdüşümsel bir yolculuğu olduğunu; bunun da yazı ile yaşam arasındaki bağda nasıl, ne yönde uçlandığını gösterir adeta. Burada ise aktarıcı değil, özümseyip yansıtıcıdır. Sürekli olarak 'söz'ün 'bilgi'nin, 'us'un kaynaklarına döndürür okuru.

Bu uçlanımda yer alan 'Salâh Bey Tarihi' kültür coğrafyamızın, yeryüzündeki *"geçmiş zaman imgesi"*nin zengin birikimlerini sunar. Tarihler'de yazınsallaştırdığı dünya yitene, gelişen, bunun yerini alanlara dönük bir çeşniyi getirir.

Günün tanıklığını, yaşanan an'ların duyarlıklarını yansıtan 'günlük'leriyle de yazınımızda bu alanda özgün bir yer edinmiştir Birsel.

Şiirin, denemenin, günlük'ün, romanın, çevirinin ve tarihin söz labirenterinde dinmek bilmeyen bir tutku işçiliğiyle bizi gezdiren, bu aydınlanmacı yazın, sanat insanımızın yaratı evreninin birikimine bakmanın, bunları değerlendirmenin bir görev olduğuna inanıyoruz.

Yazın ve kültür coğrafyamızın yorulmaz eri SALÂH BİRSEL'e, güne gün katan aydınlığının bizi her dem kuşatması dileğiyle, merhaba diyoruz.

14 Şubat 1997

SALÂH BİRSEL İLE DÜNDEN BUGÜNE

FERİDUN ANDAÇ

SÖYLEŞİ

- Önce söz evreninizden başlayalım, dilerseniz. Sizin yazılarınızdaki söz dağarcığınız çok farklı bir oylumdadır. Daha önceki konuşmalarınızda da söylemiştiniz.

'Ben bunları kendim oturup yeniden yazı ve şiirlerinizde yaratmıyorum bunlar Türkçe'de var olan şeyler, artı birde başka boyutta son derece mizahi, olan bir yan. Humour çok yoğun bir şekilde yer alıyor.

- Bu dili yakalama dönemi nereye kadar gidiyor. Günlüklerde mi başladı , yoksa şiirlerinizde mi? Humour şiirinizde de yer ediyor üstelik...

- Denemelerde ve günlüklerde başladı. Çünkü o tarihe kadar şiirlerde fazla belirgin değildi. Bende bir takım kitaplar okumuştum bir takım birikimler elde etmiştim, onlardan yararlandım. Onun için 1972'den sonra denemelere yöneldikten sonra sanıyorum bu dile daha fazla özen gösterdim. Bu sözcükler var gerçekten. Görüntüyle yapmak lazım tabii şiirde kullanılıyordum. Bilen biliyor bütün mesele burada. Bazı kimseler hiçbir şey bilmiyor. Halbuki benim sözcüklerim daha ziyade konuşma dillerinde yer ediyor, gerçekten ben yaratmıyorum. Belki bazen bir iki tasarrufta bulunuyorum oda fasa fisoyu, faso ve fiso diye yazıyorum.. Öyle ufak tefek şeylerim var. Çünkü yazdığım yazının anlaşılmasını isterim, son zamanlarda şiirlerimde kullanıyorum bu sözcükleri...

- Sizde şiir bir uçta günlükleriniz bir uçta, denemeleriniz bir uçta; diğer bir uçta da Salâh Bey Tarihi var. Dört ayrı kanalda yazdınız, yazıyorsunuz. Şiir ilk göz ağrınız. Sonra günlükleriniz geliyor. Sonra deneme, şiir ilkeleri, Peki bu şiir ilkelerini yazmaya sizi hangi düşünce götürdü?

Evet, daha ziyade kötü şiir yazılmasın diye kaleme almıştım. Çünkü çok kötü şiir yayınlanıyordu. Onlara engel olmak, iyi şiirin ne olduğunu anlatmak istiyorduk.

- Günlüklere dönelim, isterseniz..

- Sonra seyiri takip ederseniz 1947'de ilk şiir kitabım çıktı ve 1949'da günlükleri yazmaya başladım. 1950'de *Beş Sanat* dergisinde yayınlanmıştı.1950' de. 55'e kadar günlükleri devam ettirdim. Şiirleri devam ettirdim.

- O zaman tabii Ataç daha sonra yazıyor günlükleri.

- Tabii,tabii, Geçenlerde birisi; Ataç senden daha önce yazdı dedi. Ataç benden 3 yıl sonra yazmıştır.

- Bu gün de yazıyorsunuz, size günlük yazmaya iten şey neydi? Yaşadığınız günü tesbitmi, yoksa?

Aslında Andre Gide'in günlüklerini okumuştum. Fransızca'dan. 1941 yılında başlayarak 1939'un 2 Eylül'ünde 2.Dünya Savaşı başladı. Fransada artık yazarların kitapları yayınlanmaz olmuştu. İşgale uğradığı için Fransa; Kanada da yeni yayın evleri kuruldu. Kanada'daki bir yayınevi Andre Gid'in 4 cilt halindeki bütün günlüklerini yayınladı.

- Bize de onlar sonradan parça parça çevrildi. Burada ilginizi çeken neydi?

Ben günlük türünü çok sevmiştim. Andre Gide'in günlüklerini okudum. Dört cilt halinde Haşet Kitabevi'ne gelmişti, 1941 yılında aldım. Aslında Julien Green vardır günlükçü olarak ,yani günlükçü çoktur. Biraz önce Virgini Woollf'tan bahsettim onun günlüğü var. Anais Nin'in günlüğü vardır. Günlük yazarlar çoktur. Benim günlük etkisinde kalmam kadar normal birşey yok. Yani dünya yazarları hemen hemen herkes yada belli başlıları günlüğe el atmıştır.

- Peki yazarın kendi içe bakışımıdır günlük yazmak?

Hayır o izlenimlerini anlatıyor Anı öyle değil anı yıllarca sonra yazılan notlardır. Orada,örneğin 15 yıl önce sabahleyin kalktığın zaman ne düşünmüşsün bunu bulamazsın anılarda, ama günlükte eğer sen 15 yıl önce o gün onun günlüğünü tutmuşsan o gün aklından ne geçmiş, neleri sevmişin neleri sevmemişin; yani bütün hayatın boyunca neleri sevmişsin, hangi yazarları sevmişsin hangilerini sevmemişsin, eğer dürüst bir kişiysen, bunlar tabii belge olur. Onun için ben günlük yazmayı doğal bir olay olarak karşılıyorum. Günlük tutmaya başladım, yalnız onu da söyleyeyim onları da sonradan öğrendim: 19 yy.da bizde günlük tutan birkaç kişi varmış. Birisi Şair Nigar Hanım'dır. Şair Nigar

Hanım günlüğünü yayınlamamıştır. Oğulları 1957 yılında yayınladılar. Adına da 'Hayatım' dediler. Çünkü günlük sözcüğü yok ortada, günlük sözcüğünü ilk önce Falih Rıfkı Atay kullanmıştır bir yazısında. Cumhuriyet'te her hafta pazar günleri Falih Rıfkı Falih Atay'ın bir makalesi çıkardı. O yazıların birinde günlük adını kullanmıştır. Bir başkasında da gündelik adını kullanmıştır. Bunların ikisi de gezi günlüğüdür. Şimdi tabii anımsamıyorum biri galiba İzmir'e diğeride Bursa'ya yapılan bir geziyi anlatıyordu. Anlaşılan günlük sözcüğünü kullanmak istiyor. Fransızca'da Jurnal hem gazete anlamına geliyor, hemde günlük anlamına.O da tabii kültürlü adam olduğu için ne diyeyim ne diyeyim demiş; bir günlük, birde gündelik demiş. Ben günlük tutmaya, Falih Rıfkı Atay'ın yazısından iki yıl sonra, 1949'da başladım. Falih Rıfkı'nın yazısı 1947'de çıkmıştır. Ben gündelik bulayım günlük bulayım diye düşündüm günlüğü buldum, kullandım ve benden sonra'da Oktay Akbal, Ataç kullandı. Fakat o günlük demedi günce dedi sonrada o günlüklerinde de bir yerde de ben bu yazdıklarıma günce diyorum Salâh Birsel günlük diyor; bakalım hangisi tutacak diyordu. Yani yaptığı işe de güvenmiyor.

- Ataç'la bir yakınlığınız, dostluğunuz oldu mu?

Ahbaplığım oldu ama çok fazla değil, fakat yine ahbaplığım vardır. Mesela Oktay Akbal'la tanışırdı, bir gün. Yazları adada evi vardı, orada tanıştık. Sanırım oraya gelirdi, biz bir yaz Oktay Akbal'la beraber adaya gittik Ataç'la görüşmek için. Ataç'ı kahvede bulduk, briç oynarlarken oturun biraz dedi oturduk. Fakat bizden önce oraya Yaşar Kemal gelmiş. O gece beraber olduk. Son vapuru kaçırdık; Ataç dedi ki merak etmeyin, burdan Kartal'a araba vapuru var biz o saatlerde araba vapuruyla Kartal'a geçtik.

- Peki Salâh Bey "Kendimle Konuşmalar" ilk denemelerinizdi, sanırım.

İlk denemelerdi, 1969'da yayınladım. Günlüğe başladım, sonra 57'de roman yazdım: Dört Köşeli Üçgen. Sonra o yıl Fikret Otyam Ulus Gazetesinde çalışıyordu. Ben ona gönderdim romanı Ulus gazetesi bütün romanı tefrika etti. Ancak 1961'de yayınladım.

Bu romanın yazıldığı döneme bakıyorum. Daha çok köy edebiyatının yaygın olduğu dönemde siz çok ayrı birşey yazıyorsunuz. Bizde yazılan romanlara baktığımızda çok farklıydı. Neydi sizi bu tür bir roman (düşünce romanı) yazmaya iten?

Düşünce romanı, evet. Tahir Alangu bir yazı yazmıştır: "Bu, romanların denemeye doğru yöneldiğini gösteriyor. Bundan sonra romanlar bu deneme yol-

unda olacaktır." Yıllarca sonra Melih Cevdet Anday'ın Gizli Emir (1970) romanı çıkmıştır. O da bu türde birşeydir. Bunu günlüğümde yazdım, hatta büyük bir alçak gönüllülük gösterdim. İlk düşünce romanını ben yazdım, ikincisini Melih Cevdet Anday yazdı. Ama, galiba onunki benimkinden biraz daha iyiydi dedim. Bunu kimse yapmaz, onu yaptım. Sonra ben 1975'te Türk Dil Kurumu'nun deneme ödülünü kazandım. Melih Cevdet Anday'dan tebrik telgrafı geldi. Romanı da bırakmadım, şiiri de bırakmadım daha da roman yazacaktım; birkaç tane de hazırlamıştım. Fakat onları yazamadım, çünkü bunu ancak 1961'de yayınladım. Hemen yayınlasaydım belki romana dörtelle sarılacaktım. Fakat yayıncılar romana pek yüz vermiyorlardı. Ondan sonra 1960'ta Ankara'ya gittim. Türk Dil Kurumu'nda yönetim kuruluna seçilmiştim.

- Peki sonra denemeye ağırlık verdiniz.

- Ama 1972'ye kadar 5 şiir kitabı çıkardım. ilk şiir kitabımı dediğim gibi "Orjinal Adam Kendini Yedi"yi hazırlamıştım. Bazı şiirleri dergilerde yayınladım. Onları, kitap halinde yayınlamadım çünkü onlar hece şiirine bağlıydı. Ben de heceyi bırakmıştım, özgün şiir yazıyordum. Onun için 1947'de *Dünya İşleri*'ni Yayınladığımda bu özgün şiir konuşuluyordu. 1955'te *Hacivatın Karısı;* 1960'ta Ases 1961'de *Kikiriknam*e 1970'te *Haydar Haydar;* yayınlandı.1969'da *Kendimde Konuşmalar* adlı kitabı yayınladım. Orada bir-iki yazım çıktı, bu denemelerden. Behçet Kemal Çağlar İstanbul'dan Ankara'ya gelirken o gazete de benim bir yazımı okumuş, o da yönetim kurulu üyesiydi. Geldi beni buldu: Senin çok güzel denemelerin var, ister misin ben Ulus gazetesi senden bahsedeyim. "Orada yaz" Ben ona olumlu bir cevap vermedim. Çünkü öyle fazla günlük yazmıyordum. Ta 1950'lerde yazdığım günlükleri 1969'da yayınlamıştım.. Ironi orada başlıyor.

- Salâh Bey Tarihi apayrı bir şey, buna yönelme nedeniniz neydi?

Efendim, ben 1972'de emekliye ayrıldım. 30 yıl devlet memurluğundan sonra. Emekliye ayrılmamın tek nedeni eve kapanıp kendimi tamamen yazıya vermek.Yani bir türlü kendimi tatmin etmiyorum. Fakat 1 yıl daha devam ettim, Dil Kurumu'ndaki yayın kolu başkanlığına. Yayın kolu başkanlığında iken Ankara Üniversitesi Basımevi Müdürlüğü'ndeydim. Hatta ondan önce yıl Fransızca tercümanlığı yaptım üniversitede ama bir görevim yoktu Benim orada. Ben artık emekliye ayrıldım, Dil Kurumu'na daha çok giderim dedim Çünkü ben o güne kadar aylığımın üçte veya dörtte birini alıyordum Görevlerimiz hepimizin dışarıda görevleri vardı. Tabi üç ve dörtte birini alıyorduk Emekli olduğum için hergün gitmeye ve tam maaş almaya başladım Bir yıl sonra bak-

tımki bu iş böyle devam etmiyor. Devlet memuru gibi her gün gidiyordum, bir yıl sonra istifa ettim; yayın kolu başkanlığından. Daha zamanım gelmemişti. İstifa ettim ve eve kapandım. Ve inanır mısın o zamanlar günde 18 saat ya yazı yazardım, ya kitap okurdum. Tartışmasız ama. Ankara'da o zaman bazı arkadaşlarla Suut Kemal Yetkin, Hikmet Dizdaroğlu... Sonra bazı kimselerle edebiyat toplantıları yapardık, ayda bir filan. Ben artık kendimi denemelere vermişim, kalktım o edebiyat toplantılarını anlatmaya. Sonra dedimki Fransa'da bunun alasını yapmışlar. Fransa'ya bakarak onları anlattım. Fransa'daki evlerde yapılan edebiyat - toplantılarını.Sonra baktım ki yazı uzadı uzadı. Onları attım. Türkiyede'ki toplantılarını anlattım. Öylelikle ben yazdım yazdım,kahvelerden. bahsettim. 500 daktilo sayfası tuttu benim bu yazdıklarım. Aldım onu İstanbul'a geldim.

Adını *"Kahveler Kitabı"* koydum. Ondan sonra Beyoğlu Kahveleri'nde de *Ah Beyoğlu Vah Beyoğlu* adını verdim. Diğerini'de Sander Kitabevi bastı. Efendim *Ah Beyoğlu Vah Beyoğlu*'nun sonunda Yahya Kemali andım. Bebekteki meyhaneye gittim onun içinde benden yaşlı bir öğretmen arkadaş Yahya Kemal'le dostluk yapmış biri. Adını çıkaramayacağım. O anlatmıştı o şeyleri filan baktımki Boğaziçi'ne gelmişim. O zaman 3. cilt *Boğaziçi Şıngır Mıngır* oldu. Hatta o cildin Boğaziçinin Gizli Tarihi olacaktı. Buraya Enis Baturl'la İlhan Berk gelmişti. Benim o iki kitabım çıktı diye. İlhan Berk dedi ki, ne yapıyorsun' 3. cildi yazıyorum dedim. Adını ne koydun dedi. *"Boğaziçinin Gizli Tarihi"* dedim. Çok güzel dedi. Baktım bir ay sonra bir dergide *Şiirin Gizli Tarihi* yazan ilhan Berk bir haber yazısı çıktı. (...) Onun üzerine ben 4. cilt'e Sergüzeşti Nono Bey adını verdim. Fakat bu 2 Boğaziçiyle ben Büyükdere'ye gelememiştim. Büyükdere'de biliyorsun orman vardı. Gelip orada sonlanırdı. Büyükdereyi anlatıyordum. Kağıthane'yi anlatmamışım Kağıthane'yi anlattım. Ondan sora kalktım Paris'e gittim, benimle beraber 1900 yılında Saltan Aziz'de geldi. Güreşçimiz. orada milletler arası güreş müsabakası oldu onları anlattım. Oradan Londra'ya geçtim, kadın haklarını savunan kadınlar vardı onları anlattım. 5. cildi de böylelikle tamamlamış oldum. Onlar bittikten sonra Salah Bey Tarihi; günlüklere ağırlık verdim. Yazdığım şiirleri de günlükleri de yayınlıyordum. Sonra Enver Ercan, bundan 4 yıl kadar önce; dedi ki, senin günlüklerde çok şiirlerin var, onları kitapta toplayalım mı dedi. Yok dedim kalsın fakat müddet sonra aklım yattı. Sonra düşündüm "Orjinal Adam Kendini Yedi" yi yayınlamamışım bugüne kadar. Sonları koydum, günlüklerdeki şiirleri koydum, bir onbeş, yirmi tanedehiçbir yerde yayınlanmayanları koydum, hepsini Varduman adıyla Yapı Kredi'ye verdim. Orada yayınlandı. Mesela orada "Akşam" diye bir şiir vardır. Ben bunu 15-16 yaşımda yazmışım; Bu akşam, şiiri benim ironiye o yıllarda başladığımı gösteriyor.

- O zamanlar neler okuyorsunuz?

- Mesela 1930'lu yıllarda mesela 1935'li yıllarda Sait Faiki okudum yani daha öncede Reşat Nurilerden bahsetmişim başlamışım işe. Onu babam evde bizi toplardı o okurdu yada çeviri romanlar okurdu. Her akşam bize 1 saat okurdu. Ben roman yazdım diyorum seher yazısıydı adı 476 sayfalık roman.Ben Reşat Nurinin akşam güneşi adlı romanı vardı. 11-12 yaşındaydım ben çok okuyordum. 1937'de İzmir Erkek Lisesi'ni bitirdim. O zamana kadar İzmir'de Fransızca kitaplar yoktu. Ondan sonra hep aldım, hayatım boyunca aldım. Diyorumki yüzbine yakın kitabım var bunların çoğuda Fransızca'dır. Yani bu adını andığım günlükçülerin kitapları bende doludur.

Salah Bey, sinemayla, tiyatroyla yakın ilginiz nasıl oldu? Buna yatkınlık var mıydı?

Hayır sinema yok. Ben onu da merak ederdim. Sinemaya daha küçük yaşlarda giderdim. Eski filmleri seyretmişimdir. Onları, sessiz film onların hepsini ben bilirdim. Sinemayı çok severdim. sonra 1955'te Vatan gazetesinde sinema yazıları yazmaya başladım. 1 yıl kadar yazdım ondan sonra Yeni Sabah'a atladım Yeni Sabah'tada 2 yıl yazdım, Yeni Sabah gazetesi kapandı kapanınca da ben bırakmış oldum o işe Bunlardan küçük bir derleme yaptım Yapı Kredi'ye verdim. Bunlardan bir kaç tanede sessiz sinema üzerine deneme yazdım, onla da yayınlanmadı oray koydum. Bir oyuncu vardı sessiz film zamanında bin yüzlü adam' derlerdi ona. Çünkü her filmde başka yüzlü adam çıkardı. Son kitabım olacak. Çıkarsa bir de "Gülbeşeker" dedim. Fıkralar var orada. diye. Onlardan birini hatırlıyorum. şimdi: Nahit Ulvi Akgün'le beraber Alsancak'ta, 37-38 yazlarımda beraber kordon boyunda geziniyoruz. O yıl Yücel dergisinde bir şiiri çıktı Nahit Ulvi'nin inekten bahsediyor. Sonra birgün orada dolaşıyoruz onunla Dedi ki; ben Türk şiirine ineği sokmuş adamım."Sen zaten Türk şiirini ahıra çevirdin" dedim. Bunun gibi 1977' tane fıkra var Bunları topladım ondan sonra Roman artık yazmadım. Ondan sonra denemelere başladım.

-Peki nasıl yazıyordunuz.

Bir konu alıyordum o konu etrafında da bir takım kitaplar olur Örneğin. "okumak" üzerine benim bir denemem vardır. Bir yazar okumalı mı, okumamalı mı? İşte o zaman kadar da okuduğum bir takım bilgiler onları toparlıyorum. Sonra *Kurutulmuş Felsefe Bahçesi*'nde küçük bir sandalla, küçük bir kayıkla Atlantiği geçen adamları anlattım. Bu tabii ne için yapılır. İnsanların doğaya karşı sevgisini artırmak için, bildiğin gibi okuma sevgisini

artırmak için, , benim *Amerikalı Tolstoy*'da *Sonbahar oyunları*' diye bir denemem vardır. Birgün Bağdat Caddesinde dolaşıyordum, ağaçlar sonbaharda yapraklarını döküyordu. O düşüşü 2 ay izledim. Ağaçlar üzerine bir çok bilgiler edindim. Hangi konuyu alırsım alıyım çok çalışırım.. Bir ağaç vardı, adını bir türlü bilmiyordum. Tarım Bakanlığı'nın bir yeri var Bağdat Caddesi'nde oraya gittim; orad üç, dört tane bina var, birine girrdim. Ben işte falanca dedimx tarif ettim. Beni öbür binaya gönderdiler, onlara öbür binaya,nihayet bir odaya gittim. Adama söyledim adam bir defter açtı bütün çiçeklerin Latince adları var. Dedim bunun Türkçe'sini istiyorum Valla bilmiyorum, dedi. Tam o sırada bende pencerenin önüne gitmiştim, tesadüfe bak pencerenin aşağısında bahçede benim adını öğrenmek istedigim ağaç var. Onu sordum geldi baktı adını söyledi bak şimdi adını unutmuşum. Böyle çalışıyorum. Bütün öteki konularda öyle hemen hemen denemelerimin hepsinde bu tür bur çaba içindeyim.

- Daha çok Fransız edebiyatından besleniyor yazın coğrafyanız. Ne dersiniz?

19 yıl okumuşumdur Fransız okullarında: 6 yıl ilkokulda; Saint- Policarpe Karşıyaka'daydı. Bunu bitirdim tam zamanında bitirmişim. Çünkü o yıl Frerler kapatırdı. Bütün yabancı okullar ilkouklarını kapatırlar. Bunun nedeni de İzmir Karşıyaka'da bir İngiliz koleji vardı; orda 2 İngiliz öğretmeni Türk öğrenciler Protestan yapmışlar. Bu tabiiki kepazelikti, Meclis el attı konuya. Meclis ilkokulu tamamen kapattı, yani yabancı okullar ilkokulları açamayacaklarmış. Orayı bitirdim. Saınt Joseph'e gittim Alsancak'ta. 3 yıl ortaokulu okudum, orada lise kısmı yoktu. İstanbul'da vardı. 14 yaşındaki çocuğu da İstanbula göndermedi babam. yani ben iyi Fransızca öğrenmiştim. Sonra liseyi bitirim, dediğim gibi hep Fransızca kitaplar almaya başlayınca; denemeymiş, günlükmüş, romanmış herşeyi fazlasıyla okumaya, öğrenmeye başladım. Sana verdiği o küpürler arasında da var. Emre Aköz deneme deyince akla Salâh Birsel geliyor'diyor Gerçekten denemeyi ben yaygın hale getirmişimdir.

- Peki son dönemlerde şiire döndünüz, günlükte yoğunlaştınız. Bu tercih nedendi?

- Günlük yazmakta deneme yazmakta yoruyor beni Burada, işte bir defterim var; bu defterde bir takım ıvır zıvırları yazıyorum. Ondan sonra oradan bir cümle alıyorum içeriye gidiyorum. Onu yazarken aklıma bir başka cümle, dize geliyor onu yazıyorum. Şimdi daha kolay geliyor. Şu sıralar kitap okuyamıyorum, Şiir de okuyamıyorum. Geçen günki konuşmamızda söyledim mi söylemedim mi bilmiyorum. Bostancı' ya gidiyordum "bir yağ" diye bir yağ reklamı gördüm. Bir yağ iki yağ diye tekrarlayıp durdum bundan bir şiir çıkardım.

Edebiyat ortamıyla ilişkinize gelmek istiyorum. Kendinize bir döneme, bir akıma hi bir zaman bağlanmadınız. Şiir de olsun , deneme de olsun bu böyle...

Ankara'dan İstanbul'a, İş Bankası'ndaki görevim nedeniyle, tayinim çıkanca bir yıl Beyoğlu'nda bir pansiyonda kaldım. O zamanlar Mustafa Şekip Tunç da Beyoğlu na yakın bir yerde oturur arada bir içmeye gelirdi. O günlerde Cahit Sıtkı Tarancı da, ikinci dünya savaşı çıktığı için Fransa'dan dönmüştü. Babası Beşiktaş da oturuyordu. Babasının evinde kalıyor. Her gün meyhanelere gidiyor, Bir bohem hayatı yaşıyordu. O kadar çok içiyordu ki kaldırımlara serilip yatıyordu. Sabahattin Kudret le bir anısı vardı. Yine bir gün öğleden sonra birliktelermiş, Sabahattin bakmış ki Cahit Sıtkı' nın duracak hali yok. Onu evine götermek zor olacağından kerhane sokağında bir kadına teslim etmiş. Kadın iki saat onu yatırmış. Sabahattin sonra gelip onu alıp götürmüş. Biz o sıralarda tanışmıştık kendisiyle. Bir akşam Petrograd diye bir kahve vardı. Ankara Pastanesi de derlerdi buraya. Sait Sıtkı ile burada tanıştık. Pencerenin yanında tek başına bir masada oturuyordu, Merhabalaşıp söze başladık benim o günlerde Serveti-Fünun'da bir şiirim çıkmıştı. Bundan söz ettik, çok sevdiğini söylemiş okumumamı istemişti. Bir türlü çıkaramadığım Orjinal Adam Kendini Yedi kitabıma da almıştım bu şiiri Son şiir kitaplarımdan Varduman da vandır.

"Otuzbeş Yaş şiirini henüz yayınlamamıştı daha önce bir kitabı çıkmıştı. Ben de onun şiirlerini seviyordum. Bir şiiri aklımdaydı. Varlık'ta çıkımıştı, onu okudum:

" Bir de baktım ki ölmüşüm,
Dünya sönmüş başucumda
Bir türlü gözümden gitmez

Ne gurbetlere düşmüşüm." diye devam ediyordu. "Yahu", dedi "ben bu şiiri unutmuşum aman söyle bir daha yazayım. O zamanlar Varlık dergisini pek bulamazdık, bundan olacaktı sanırım. Bunun nedenini yıllarca sonra öğrendim Ziya Osman Saba'dan.1944 yılında Varlık'ın bir çok işini o yapıyordu. Bizim ABC Kitabevi'ne geliyordu, konuşuyorduk. Dergi basılınca Ankara'ya gönderiliyor oradan dağıtılıyordu. Yaşar Nabi Ankara' daydı ozaman. "Biz İstanbul'da Varlık satmıyoruz", diyordu Ziya. Beş adet Varlık'ı Galatasaray'da köşedeki bir gazeteciye verilmiş, başkada yok. O zamanlar bizim ABC Kitabevi'nin vitrinine her dergiden birer tane asardık. Ziya Osman, "Ben sana beş tane vereceğim para almayacağım, ama orada bir dergi daima asılı duracak"demişti. Bu kadar parlak koşullar karşısında bana beş tane getirdedim. Yani Cahit Sıtkı'nın kendi şiirini bilmemesi de doğaldı! Ben de Ankara'da tesadüfen bulmuştum Varlık'ı.

- **Edebiyat ortamından söz ediyorduk...**

İstanbul'a geldiğimde yeni bir şiir akımından söz ediliyordu.

- **Bu "Garip" miydi?**

Yok, "Garip" lafı daha ortada yoktu. 1941 yılında Abidin Dino'nun yazdığı, bir bildiri vardı Sait Faik'in adıda kullanılmıştı.

- **Nerede yayınlanmıştı bu bildiri?**

Tan Gazetesinde. Bunu "Gandi yada Hint Kirazının Gölgesinde" kitabımın sonuna ekledim. Orada Abidin Dino, Sait Faik ve genç sanatçılar diye hepimizin adı geçer. Yeni sanat, yeni şiir savunuluyordu bununla. O günlerde Sait Faik ve Sabahattin Kudret Aksal'la dost olmuştum. Sabahattin Kudret, ben Ankara' dayken oraya gelmişti. O zamanlar "Sokak" dergisi çıkıyordu. Bunu Fahir Onger, Sabahattin Kudret bir iki arkadaşı çıkarıyordu. Orada bir sayfada Sabahattin Kudret'in 3-4 şiiri, sağdaki sayfada da Cahit Külebi'nin "İstanbul" şiiri vardı. Ben o zamanlar her ikisinin şiirini de sevmiştim. Sabahattin'e de onu söyledim. Dönüşte de onu Beyoğlu'ndaki kahvelerde buldum. Sonra Oktay Akbal'la tanıştım.

- **Servet-i Fünun dergisi döneminde sanırım...**

Servet-i Fünun'u Cavit Yamaç çıkarıyordu. İzmir'de çıkan Kovan dergisi (Beşim Akınsar çıkarıyordu). Son sayfasında 5-6 şiirim yayınlanmıştı o günlerde. Ben de Nahit Ulvi'ye bir karşılık olsun diye (O şiirleri Nahit Ulvi Akgün yayınlamıştı); Cavit Yamac'la görüştüm, Nahit Ulvi'nin 4-5 şiirini; Sevrvet-i Fünun'da yayınlattım... Ondan sonra, 1944'te "Genç Nesil Konuşuyor" diye bir kitap yayınlanmıştı. Bunu Oktay Akbal'ın bir arkadaşı bastırmıştı. Şair olarak ben vardım, Orhon Murat Arıburnu, Faik Baysal var. Orhan Veli, Oktay Rıfat , Melih Cevdet burada yok. Sait Faik'in, Oktay Akbal'ın öyküsü var. O zamanlar bize "genç nesil" veya "yeni nesil" derlerdi. Garipçiler filân yoktu.. Kitaba kimsenin, çıkaranın adı yazılmamıştır. Garip adı 1957'de Metin Eloğlu ile Ümit Yaşar Oğuzcan beraber bir antoloji çıkardılar: "Garip Şiirler Antolojisi" O tarihten sonra bu "Garip sözü ortaya çıkarmıştır. Orhan Veli'nin kitabı var ama yok. Oktay Rıfat'ın, Melih Cevdet'in, sanıyorum, rızaları alınmadan şiirlerini almış o kitabına, Orhan Veli. Önsöz'de bize en yakın şiir anlayışı gerçeküstücülerin şiir anlayışıdır, der. Halbuki 1940 şiirinin Fransız gerçeküztücüleriyle ilgisi yok onun hatasıdır o. 1945'te o kitabın 2. baskısını yaptırdı. Orada yanıldığını anladığını söyledi, sanıyorum.

Fahir Onger 1947'de "Bugünkü Şiirimiz" diye bir antoloji çıkardı. Orada da herkes vardır, tabii Orhan Veli de baş köşede.

- Şiriinizdeki humora gelemk istiyorum. İroni de var üstelik. İronide bir olumsuzlama yok mu?

Tam yok. Biraz alaysıma var. Anlatıma alay karıştırmak bir şeyin tersini söylüyormuş gibi aslını söylemektir. İroniyi alaysılamaya çevirdim.

Salâh ile Birsel

Ustasının adı Salâh
sabah, şiire gitmiştir
yolcusu iki kalp arasında

Yüzü bir şiirin yüzü

Dünyasının adı Birsel
akşam, şiirden gelmiştir
yolu iki kalp arasında
bir uzun yolcuya gitmiştir

Şiirde kalmıştır yüzü

REFİK DURBAŞ

BENDEKİ SÖZ, SÖZDEKİ BEN

SALÂH BİRSEL

BEN BİR FUTBOLCUYUM ALTI OKKA

Bende yaşayanlar, yaşadıklarım, yaşattıklarımdır.

Tonikasını yitirmemiş anılarla düşer kalkarım. Özlediğim birini enseleyince de hemen kale vuruşlarımı kullanırım. Kendime de altı yönden aferin çekerim.

Sizin anlayacağınız, benim kovaladığım futbol topları iyi resim verir. Tam aut olacakken birden geriye döner herkese kılıç savurur.

Anılarım bana göz aydınlığı sunmak için çokluk ellerinden geleni yapar. İşe yaramayan, boğazıma sarılan kişilerin ve de olayların gıcırını büker. Diyeceğim Salâh Beyin kendini şaşırıp ne işleyeceğini bilemez bir duruma düşmesinden korkarlar.

Ah ah ben hayhaylar, vayvaylar içinde ömür tükettim. Benim gönülzadelerim hep şapkalı elifle dolaşmışlardır. Bir renkleri kanarya sarısı ise, bir renkleri yeşil papağandır. Onlara dokununca kendimi de bulmuş olurum. Yani tirfiriyimdir, parlak kırmızıyımdır artık. Belki de kehribar sarısı kesilmişimdir.

Lebbeyk, ben sadece gönülzadelerimi yaşatırım. Akşamları allanır, fırınlanmış beyaza dönerim. Baldudak sevgilimin de yanı başımda olmasına dikkat ederim. Öfke atına binerken, sevinirken, geceleyin yatakta düş görürken sahnemi yine o doldurur.

Özendiğim renklerden biri de portakaldır. Yani barışa, insan sevgisine dört nal koşarım.

Durun, durun krem, bej, fildişi gibi ışıklı renkleri de, gönülzadelerimi de yanımdan ayırmam. Açık sarıya yönelmek istediğimde de turna gözünü kollarım.

Sıkıntı zamanlarımda da, inanmayacaksınız, maviye ve mora çelme takarım. Çünkü beni ancak onlar oyalar, onlar durgunlaştırır. Gök rengine göz kırpan tirşeye de hayır demem. Samur kaşlı resimleri de gündemden hiç indirmem.

Bunlar ince tüylü, çok yumuşak anılardır.

Kaşları kumral, gür ve kıpır kıpırdır. O zaman davulumu boynuma asar, iki elimle onlara alkış tutarım. Ama hırtlambo ve farfaracı toplara, resimlere hiçbir yüz vermem. Onlarla kendime şut çektiğim de olur.

Evet ben kalantor bir futbolcuyum.

Ocak 1997

OTLAR ARASINDA

Yer tutmadım ben zaman içinde
Meydanlarda boy satmadım
Yeryağım tükenirdi boyuna
Şamdanımda mum yakamazdım

Vururlardı beni yok yere
Lapçın ağızlılar vav bıyıklılar
Vitamin bulamaz
Beriberiye yakalanırdım

Erbaini atlatsam da
Zemheriye çelme taksam da
Öküz soğuğuna çarpılırdım
Nisanın ortasında

Benim yaşantım
Hızlı okumayla yuvarlanmıştır
Kızarmış otlar
Porselen kadınlarla geçmiştir

SALÂH BİRSEL

BEN VE BEN

Sabahları uyanıp da, daha yatakta, akıl tasımın kapağını kaldırdığım vakit binlerce fırtlak ve zırtlak düşünce, bir gün önce ya da daha eski bir zamanda gönül gözüme takılmış trandaz bir deniz parçası, çırpı bacak bir satıcı, kargacık-burgacık bir Fransızca ile yazılmış bir mektup, bir kitap cildi, sopalanmış bir köpek, cırtlak sesli bir dolmuş şoförü, kendi halinde bir pimpirik, üstü başı akmış ama yine de dilenmeyen bir yoksul, topluca, ya da birer birer içeri atlayıp beynimi mıncıklamaya başlar.

Saat sekiz ya da dokuzdur.

Gece, ikide yatılmış, bir süre sonra uyanılıp saatin üç buçuk olduğu kestirilmiş ve elektrik feneri yakılıp bakılınca da saatin üç buçuk olduğu saptanmıştır. Daha sonra dört buçuk ve yedi buçukta da uyanılmış ve saatin yine kestirildiği gibi olduğu görülmüştür. Artık yeniden uyku tutmayacağı anlaşıldıktan sonra ise hemen kalkılmamış, en aşağı bir saat dış dünyanın saldırısına kucak açılmıştır.

Bu beklenti saatleri, önceki günlerde başlanmış ama daha bitirilmemiş bir yazının ya da **Salah Bey Tarihi**'nin -gerçekte yakası beyaz ipek işlemeli parçaların- tezgahlandığı saatlerdir. Sekiz rüzgara karşı balık istifleri sağlanınca hemen yazı masasına koşulacak ve yazıya taze kan verecek tümceler hemen kağıda dökülecektir. Ya da aynı saatlerde, yeni bir denemenin afyon ve tiryakı hazır edilecektir.

Ne ki, bu uyanmalar öyle her vakit şekerpare dakikalara meydan verecek nitelikte değildir. Kimi zaman da kendimi öfke atına binmiş olarak yakalarım. Bütün tızmantırıllar, bütün meyvesiz söğüt ağaçları, bütün kıskanç köpekler, bütün üçkağıtçılar, bütün tavcılar, bütün şiir arakçıları kısacası bütün kötü yazarlar bu öfke alabandasından payını alır. Kendimi başka işlere sürsem de bu köpürmeler ve höpürmelerden kolay kolay kurtulamam.

Haa, uğurlu ve doğurgan sabahları doğru yazı masasına koşmamın bir başka nedeni daha vardır. Aramızda kalsın, mideme bir şeyler tıkıştırmamışsam kafam daha iyi parıldar. Kan dolaşımı beynimin in-cin top oynayan köşelerine bile uzanmaktan çekinmez. En evranoslu, en ardanoslu yazılarımı hep bu saatlerde yazarım. Duygulu insanın aç insan olduğunu da bu saatlerde çakmışımdır. Gelgelelim, kalemi elime almadan önce yazılarımdan hiç değilse yarım sayfa okuyup kendimi islim üzerine getirmem gerekir. Çünkü, bir sır değildir, beni kendi yazılarımdan başkası coşturamaz.

Burada acı bir haber de yatmaktadır. Aç-köpek yöntemi uygulansa, uygulansa bir saat uygulanır, bir saat geçti mi kafanızın pedavra tahtaları birbirinden ayrılmaya, koskaca temel çivileri kürdanlar gibi kırılmaya başlar. Ama bunun böyle olması da gereklidir. Yoksa başyapıtların yazılması çok kolaylaşır, ve de it sürüsü kadar Marcel Proust, it sürüsü kadar James Joyce yetişmiş olur. Bu da dünyanın batması demektir.

Uzatmayalım, açlık çölünü aşınca mutfağa koşar küçük bir kahvaltıdan-bu, çokluk öğle yemeği gibi bir şeydir, üstelik öğle yemeğine de çağrılar çıkarır- sonra Bostancı'nın yolunu tutarım. Kış aylarında sığınağım Bostancı vapur iskelesindeki eciş-bücüş kahvedir. Yazın ise istasyonun yanındaki çınarlı kahveyi yeğlerim. Buranın her yıl mayısta, ilk açıldığı günü de hiç atlamam.

Dönüşte yine masanın başındayımdır. Kahvede ve yolda geçen zaman kafamda yeni pencereler açmıştır. Onlardan içeri dalan rüzgarı hale yola koymaya çalışırım. Bakın, öğle sonrası tumbaları bir yazar için lüks bir şeydir. Ama sıkı çalışmalar birbirini kovaladığı vakit-yaşlılığı da hesaba katmayı unutmayın- tumbaları hiç mi hiç savsaklamam. Hoş, bu çalışmanın içinde yer alan bir şeydir. Benim için tumba, bir saat boyunca gözlerimi kapalı tutmak ve aklımı yazdıklarımda gezdirmektir. Bu süre içinde öyle çıtırpıtırlar devşiririm ki onlarla yazımda yeni menekşeler açtırırım.

Bütün bunlar, akşamüstülerin o kanatsız kuş durumu dakikalarına kavuşmak içindir. Gerçi zaman zaman, uykusuz geçirilmiş bir gecenin ferdasındaki kuşluk vaktinde, ya da öğleyin ağır bir yemekten sonra da, yani hiç beklenmedik, hiç umulmadık bir anda da insanın kafası zikzaklı danteller üretmeye geçer ama kafanın ikindi çalışması hiçbir şeye benzemez. Şeyh Davut kuşağından Selahattin Eyyubi'nin başından geçen serüvenler bile bu kadar gıygıylı değildir.

Akşamları ise çokluk televizyonun karşısına kurulurum. Nedir, bu, televizyondaki diziyi ya da eğlence keşişlemesini izlemek için değil, zihnimi daha iyi toparlamak içindir (**Boğaziçi Şıngır Mıngır**'ın adı, **Colombo** seyredilirken bulunmuştur). Kendi üzerime gözlemleri de çokluk bu saatlerde elde ederim. Şu unutulmamalı ki, dünyanın en güç işi, insanın kendi üzerine gözlemde bulunmasıdır.

Bir deneme sona erdiği zaman da - **Salah Bey Tarihi** bitmek, tükenmek bilmez - kendime iki gün izin veririm. Jale'yi - o, yazılarımda adının geçmesini istemez ama burada lafımın mecburuyum yanıma kattığım gibi Kavaklar, Adalar, Harem, İstanbul'un altını üstüne getiririm. Bu yolculuklarda Jale ile ortak bir sevincimiz vardır. Boyuna hoşlandığımız, gözümüze kestirdiğimiz evleri,özellikle de yalıları satınalırız. Hem de büyük paralar sayarak. Şimdiye değin aldığımız yapıların sayısı belki bini aşmıştır. Çünkü bir günde birkaç ev birden satınaldığımız çok olur

BÜYÜK KENTLERİN TERZİSİ: SALÂH BİRSEL (*)

EDİP CANSEVER

Sözlerime Salâh Birsel'in bir sözüyle başlamak istiyorum. 1947'lerde, kendisiyle yapılan bir konuşmada şöyle diyordu Birsel: "Bugünün şairi tabiat karşısında bir sanat adamından çok bir filozofun tavrını takınmaya doğru gidiyor. Bence bu düşüncesini başlangıçtan günümüze dek, şiirlerinde olsun, düyazılarında olsun, sevecenlikle uyguladı Salâh Birsel. Şiir serüveninin daha ilk yıllarında yakaladığı 'humour'u hem dışa, hem de kendine yöneltmeyi başarıyla sürdürdü. Yaşamını, yaşamının içindeki devinimleri ve çelişkileri ince bir zeka ile serpiştirdi şiirine. Taşlamalarında kendini de koydu karşısına, başkalarına güldüyse kendine de güldü. Kişioğlunun güçlü güçsüz yanlarını sergilerken kendini dışarda bırakmadı. Onun için de kendi şiirsel heykelini yonta yonta, yalın, benzersiz, buruk bir görünüm yarattı.

Şu özelliğini hemen belirtmek isterim ki, mizah, yergi, ince alay, taşlama, humour öğelerine karşın, bir sis gibi, güz bahçelerinde, yol kenarlarında yakılan yaprakların yavaştan tüten dumanları gibi bir hüzün, hatta zaman zaman bir üzünçlülük tüter şiirlerinde. Gizem, büyü, ya da tersine, bir sert söyleyiş'le yakalanmış abartılı sese rastlanamaz Salâh Birsel'de. O, nasılsa öyle olmayı, estetik planda dile getiren bir şairdir. Bu yüzden olacak, şiirlerinde sanki'lere, gibi'lere pek yer vermediği dikkatten kaçmaz.

GÜZİN'İN SONRAKİ YILLARI

Koltuğuna gömülür de Güzin
Derdi ki ihtiyarlıktır önüm
Beni yalnız bırakacaklar ah
Yakında bütün aşıklarım

Kızım sen bilmezsin
Dillere destandım ben eskiden
Benim gönlümü saran çılgınlıklardı
Erkeklerin gönlünü saran ben

Abdülhâk Hâmid'i vardı ya Fatmanımın
Benim de vardı Salâh Birsel'im
İnce olur zeki olur ya her kadın gençliğinde
Ben de beyazdım uyanıktım güzelim

Ah ah ben evvelleri
Dağda büyümüş fidan gibiydim
Bir rüzgâr esmiye görsün
Tomurcuklanır çiçeklenirdim

Ama şimdi şu koltukta
Bir isteksizliktir bitiren içimi
Saçlarımı şöyle kaldırıyorum ya
Kaldırmasam da olur hani

Nasıl değişti erkeklerin hâli
Anlayamadım kızım
Artık Salâh Birsel bile geçmez
Penceremden sanırım

Salâh Birsel, **Dünya İşleri**'nde, **Hacivatın Karısı**'nda açıkça bir özeleştiriye kaydıysa da, giderek bu tutumunu yürek atışlarından gelen seslerle vurguladı. **Ases**'de, **Kikirikname**'de böyle oldu. **Haydar Haydar**'da ise, duygu ve düşüncelerini -isterseniz filozofça tavrını diyelim- daha bir soyutlayarak renklendirdi. Özellikle **Haydar Haydar**'da, klasik resmi iyi bilen, ama nonfigüratif resim yapan usta bir ressam gibi kullandı paletini.

SALÂH BİRSEL'İN
SON MACERALARI

Oysa şu şiir göründüğünden de kısadır
Masanın üstünden sarkan göz kızındır
Puselik makamında bir nağme sazındır
Salâh Birsel ofeder besbelli mahzundur
Bir yol iki kalp arasında uzundur
Oysa şu şiir göründüğünden de kısadır

Oysa aşıkları ağlamaklı kılan tasadır
Kız pencerede oğlan pencereden uzaktır
Bir lâf atsın hani yok mu yasaktır
Al götür beni yârin dudağına deyen bardaktır
Bu durum iflâh etmez gayri muhakkaktır
Oysa odayı dolaşılmaz hâle koyan masadır

Şiirde ses gibi, renk gibi öğeler nasıl bir kullanım değeri taşıyorsa, bence çizgilerden, kitlelerden, yüzeylerden de söz edilebilir. Birsel'de çizgi, daha çok bir karikatür niteliğindedir. Kitleyse, ilk çağ Yunan Heykelleri gibi biraz çarpıtılmış, süsten arınmış bir güzellik taşır. Kimi zaman da bir sahne dekoru çizer bize Salâh Birsel.

HACİVAT'IN EVİ

HACİVAT'ın evi
Köşede ufaraktan
Bir tüfek atımı duraktan
Kapı pencere elekten
Döşemeler zemberekten
Dökülmekten
Sökülmekten
Öncelmiş süprülmekten

Görüldüğü gibi perde açılmış, Hacivatın Evi en ince ayrıntılarıyla çizilivermiştir.

Birsel'in şiiri deyince, nedense hep Daumier takılır usuma. Kişileri, bu usta ressam ve yontucunun kişilerini andırır sanki. Ayrıca Daumier'nin 4.000 kadar karikatür yaptığını da unutmamalı. Bir koşutluk kurarsak, Birsel yazmasaydı da çizseydi, bir Daumier-Birsel yakınlığından söz edebilirdik sanırım.

Öfkesini gülümseme olgunluğuyla törpüler Salâh Birsel. Başta da değindiğimiz gibi, o filozof tavrını her zaman sürükler yedeğinde. BEN eksendir daima. Ben diye konuşur, ben diye gözlemler, ben diye yorumlar, ben diye kurar mısralarını. Güzin üstüne yazdığı şiirlerde bile Güzin'i kendi hayal dünyasındaki gibi, yani isteğince konuşturmaktan vazgeçemez.

Nedense doğaya pek yüz vermez Salâh Birsel. Doğasal sözcüklerle yetinmeyi seçer. Diyebilirim ki, doğa bir eşyadır onun şiirinde, nesneleşmiş bir oluşumdur.

İNSANLAR HAYVANLAR BİTKİLER

Biz dağ eteği orman kenarı su başında şehir kuran
Biz denizde kaptan
Ovada çiftçi
Şehirde işçi olan

Biz otomobil yürüten
Toprak süren
Alış - veriş yapan

Biz balıkçı biz kayıkçı
Biz gülen biz ağlayan biz çıldıran

Bizim her yeni günle geçer elimize
Altın
Buğday
Liman

Aslında büyük kentlerin terzisi gibidir Salâh Birsel, Biçer, diker, söker dum Yeter ki elindeki iş kıvamını bulsun. Mısra işçiliği, biçim özeni araç değil, tır onda. Şiirinin bütünsel yapısını oluşturan öğeler saydamdır, kurnazca na getirilmemişlerdir. Zihnimiz ilk okuyuşta sindirir, özümler onları. Çün saydamlık cam kırıkları gibi parça parça değil, görkemli bir vitray tadında

APOLLINAIRE

Bana Paris'ten haber geldi
Dostlardan biri orada yerleşmiş
Bütün gün bir meyhanede
Picasso'la içiyormuş

On altısında bir midinet
Oynaşıymış şimdiden
Kızcağızla her akşam
Metroda öpüşüyormuş

Zannımca abayı da yakmış
Jacqueline François'ya
Bir şarkı duymuyor mu
Hüngür hüngür ağlıyormuş

Gelen habere bakılırsa
Dostum serseriliğe de başlamış
Ne derler ona Pigal'de
Boyuna bıçaklanıyormuş

Ben de Paris'te olsam bıçaklanırdım
Şaşırırdım yürüyüşümü
Mirabeau Köprüsünü Apollinaire'in
Etoile meydanında sanırdım

Şiirde yalınlık, ancak olgunluk çağlarında varılan, sayısız deneylerden g olmanın sonucudur. Çünkü yalınlık gereksiz süsleri kovar. Süs, şiiri çirkir

ren bir çeşit yazınsal makyajdır. Şu da var ki, yalınlığın bir yanı usta işi şiirse, bir yanı da basitliktir, kolaycılıktır. Salâh Birsel bu yalınlığı dengede tutmasını bilen seçkin şairlerimizdendir.

Tavır alma, sözsel jest, şiirin içeriğinden önce, Birsel'in bildiğimiz ya da bilmediğimiz kimliğini düşündürür bize. Yani şiirin özüne varmadan hemen önce, şairin kimliği diyebileceğimiz bir ön duraktan geçmek zorunda kalırız. Ancak kendisiyle tanıştıktan sonradır ki, yolumuza devam edebiliriz. Belki bu saptamada, Birsel'i yakından tanımış olmanın da bir etkisi bulunabilir.

Salâh Birsel'in bir özelliği de, "şiirde cesaret" dediğimiz atılımı başarıyla uygulamasıdır. Bunu, şiirinin daha çok rastlantı bölgelerinde gerçekleştirir. **Haydar Haydar** kitabı baştan sona cesaretli sıçramalarla doludur. Cesaret, bir bakıma özgünlüğün yapı taşlarından biridir. Birsel için yalnızca, "özgün bir şairdir" deyip geçemeyiz elbette. Kollektif şiir ortamından sıyrılmayı başarmış her şair özgündür çünkü. Ama Birsel'de cesaret bir huydur sanki, daha doğrusu bir mizaçtır.

Salâh Birsel'in şiirlerinde zeka ağır basar. Fikir gelgitleri açıktır, dolaysızdır. Rastlantıyla bilinç yanyanadır onda, içiçedir.

PİNEKLEMEYE ÇAĞRI

Duralım efendiler biraz
Koşmıyalım öyle delice
Yormıyalım kalbimizi
Katmerlendirip gerdanımızı
Oturalım efendiler biraz

İsteyen dikilsin gönlünce
Çökelim biz yere şöyle bir
Açalım ağzımızı ilkin
Gerelim omuzlarımızı sonra
Giderek bayıltıp gözlerimizi
Esneyelim efendiler biraz

Aldırmayalım öyle üç beşe
Yayalım göbeğimizi iyice
Dönelim sırtımızı işe akla
Acıyan çıkmaz sonra halimize
Vakitken çocuklar büyükler henüz
Pinekleyelim pinekleyelim
Horlayalım efendiler biraz

Birsel'in düzyazılarına değinecek değilim. Ancak önemli bulduğum bir noktayı belirtmek isterim. Birsel'in düzyazıları, özellikle son yıllardaki yoğun çalışmaları, bence şiirine de ışık tutmaktadır. Düzyazıları ise şiirinin bir uzantısıdır sanki. Diyeceğim düzyazılarıyla şiirleri arasındaki diyalektik işlerlik, onu bir bütün olarak kavramamızı kolaylaştırmaktadır.

MEYHANE

Ozan André Chénier'yi
İkiye böldüğünden beri giyotin
Kurum satıyorsa meydanlarında Paris'in
Ozan kardeş hadi hop
Sen de uzat boynunu
Eş dost akraba beklemesin

Hadi hop sayın cellâtlar da
Kavuşsun erkenden çoluk çocuğuna
Tarihten anlaşıldığına göre
Sırası suyu yok bu işin
Sokaktan el ayak çekildi mi
Sen de tırt sepete

Ozan kardeş hele hele
Sepete düştükten sonra da
Tut ki sakallarını öyle dipten
Genç sıska dul ihtiyar
Tümü meraklı yurttaşların
Tıraşlı bir baş görsün

Hadi kuzular da meyhaneye

Birsel'in şiiri üzerine çok şeyler söylenebilir. Ben yalnızca bazı yönlerine değinmekle yetindim. Değindiğim noktalar yanlış da olsa doğrularının çağrışımını taşıyabilir. Son yıllarda şiirlerine rastlayamıyoruz. Belki yazıyordur da yayınlamıyordur. Belki de, kimbilir, denemelerinin bir köşesinde dinlendiriyordur onları. Dileğim bu dinlencenin bir an önce sona ermesidir.

(*) Edip Cansever'in 29 Mart 1980 günü Taksim'de Atatürk Kültür Merkezi'nde *Sanat İnsanları: 5* adı altında Salâh Birsel için yapılan anma toplantısındaki konuşması.

ÖZENLE BÜYÜTTÜĞÜMÜZ DOSTLUK

SABAHATTİN BATUR

Sayın Feridun Andaç telefon etti.

Salâh Birsel Beyin çocukluk arkadaşı olarak da siz konuşacaksınız, dedi. Düzeltmeye kalkışmadım; çünkü ne demek istediğini anlamıştım. Üstelik kısa bir süre sonra konuşmanın metnini yazarak vermemi istedi.

Bir telâştır aldı beni; ne yapacağımı bilemedim. Önce kitaplığımdaki ansiklopedileri masamın üstüne koydum. Sonra sevgili Salâh'ın 100'ler, 1000'ler, 100 000'lerce sevgi ile imzaladığı kitapları raflardan toplayarak önüme yığdım. Aman Allahım ben bunca kitabın üstesinden nasıl geleceğim. Üç, beş, on değil, yirmi değil, otuz değil! Nerdeyse kırka varan bir külliyat. 1940'lı yıllardan bu yana aralıksız yayınlanan bu kitaplardan birisi mutlaka benim payıma düşmüştür. Sıcağı sıcağına ve dumanı üstünde okumak fırsatını bulduğumuz ne varsa yeniden gözden geçirecektim. Biraz kaygılu, hatta korkulu düşüncelerle işe başladım. Ne var ki belli bir yöntemim de yoktu.

Aklımda kaldığına göre Dostoyevski üzerine bir araştırma yapmışlar. Bir insanın günde, ayda, yılda eli ile kaç sayfa yazı yazabileceğini en iyimser bir şekilde hesaplıyarak yazarın yaşı ile çarpmışlar. Ama hayır, işin içinden bir türlü çıkamamışlar. Salâh Birsel için de yapılacak bir incelemede benzer bir zorlukla karşılaşacağı kuşkusuzdur. Üstelik dostumuzun bir kitabı yazarken kaç eserin yapraklarını eskittiğini, kaç kitaplığın kapısını aşındırdığını da hesaba katmak gerekecektir. Biraz da onun dili ile söylemek istersek, insan şallak mallak oluyor.

Bunca alınteri, el emeği, ve de beyin gücünün ürünleri karşısında saygı duruşuna geçmekten başka bir şeyimiz yoktur. Öğünç verici bir şeydir insanın içini dolduran. Öyledir de bu hüzüne bulanmış duygular nereden geliyor dersiniz? Geçelim şimdi bunları da biz işimize bakalım.

Daha önce gerek duyup, açıp bakmamışım ; 1953 yılında yayımlanmaya başlanan "Türk Ansiklopedisi." Bu nedenle aradım, taradım; Salâh Birsel için bir tek satır bulamadım.

1960'da okuyucuya sunulan "Meydan Larousse" da ise ancak 15-20 satırlık, yetersiz bir bilgi vardı. Fotoğraf yoktu.

1972'de yayınlanan "Türk Dili Ve Edebiyatı Ansiklopedisi" nde oldukça doyurucu bilgiler verilmiş, yanında fotoğraf da verilmişti.

1986'da basılan "Ana Britannica" çok daha derli toplu, doyurucu bilgiler içermektedir Metnin yanında bir fotoğrafı da sergilenmiştir. 1994'de özenle hazırlanarak gün ışığına çıkarılan "Dünden Bugüne İstanul Ansiklopedisi"nde iki sayfa tutarında bilgiler verilmiştir. Şiirinden ve düzyazısından birer örnek de konulan maddenin altında Ayhan Doğan imzası bulunmaktadır. Sayfayı bir fotoğrafı da süslemektedir.

İyi güzel de Majino Hattı gibi önûme dizdiğim bu kitaplar ne olacaktı? Başka çıkar yol yoktu; hepsini şöyle bir gözden geçirecektim. Bellek gücüne dayanarak yola çıkacak halimiz yoktu. Bari şunları kendi aralarında konularına göre sıralayalım, dedim. Şiir kitaplarını, denemeleri, günlükleri, eleştirileri derken bunlardan birisi elimde kala kaldı. Böyle yapacağımı biliyordum. Ama bu kadar çabuk tuzağa, düşeceğimi sanmıyordum. Katip Çelebi'den Naima'ya, Edmondo da Amicis'den Ahmet Mithat Efendi'ye, Ahmet Rasim'den Süheyl Ünver'e, Recaizade'ye, Ebüzziya Tevfik'e, Namık Kemal'e, Ziya Paşa'ya, Halit Fahri'ye ve daha kimlerden kimlere kadar yazın ve tarih dünyasının tüm erenleri, dağarlarında ne varsa hatta kıyıda köşede sakladıkları ile birlikte Salâh Birsel'in belleğine boca ederler. Bütün bu veriler özgün bir biçem içerisinde ve yeni bir yapıta birleşirler. Yazı yazmaya gönül vermiş çoğu kişilerin en büyük isteği bir dil yaratmaktır. Elbette kolay bir iş değildir bu. O yüzden de ustaların dümen suyunda kaybolur giderler. Oysa dostumuzun en belirgin özelliğini kendi dili ve kendi biçemi oluşturmaktadır. Aynı kuşaktan kimi yakınları dil konusunu biraz abarttığı kanısındadırlar. 'Humoriste' bir biçem içinde anlatımına alkış tutsalar bile naftalin kokan sözcükleri gün ışığına çıkarmasına karşı dururlar.

Zekâ mı belleği diri ve uyanık tutar?
Yoksa bellek mi zekânın güç kaynağıdır?

Tartışmacılar yerlerini koruyadursun, zekâ ile bellek uyum içerisindedirler. Yazdıklarımı ezberden okuyabilen Hafız Talât beyin oğlu Salâh Birsel Bey, satırlar arasında cirit attırdığı zekâsından olmasa bile belleğimden gizliden gizliye yakınmaktadır. Yakın dostu heykeltraş Kenan Yontuç ile yolda karşılaştığında ayaküstü konuşurlar ama adını bir türlü anımsıyamaz. Bir keresinde de ünlü öykü yazarı Zeyyat Selimoğlu'na kitabını imzalayacağı sırada kalem tutan eli havada kalır. Çünkü adı bir türlü toparlıyamaz. İçinden belleğine verir veriştirir. Hiç beklemediği yerde onu yalnız bıraktığını sanır ve o yüzden de hayıflanır. Bizim gibi yakın dostları bu olaya içten içe sevinmektedirler. Çünkü aynı

dertten kaç kez malul olmuşlardır. **Salâh Bey Tarihi**'nin müverrihinin başına gelenler belleğin oyunundan, şakasından başka bir şey değildir. Bunun böyle olduğunu bilir bilmesine amma fırsat eline geçmişken bellekten öcünü almak ister. Ona şöyle bir el ense çeker.

Yazın dünyasını yakından izleyenler bileceklerdir; Nurullah Ataç'la Salâh Birsel arasında "günlük" mü yoksa "günce" mi demeli çekişmesi vardır. Uygar bir düzeyde sürdürülmüş, sertleşmemiş yazışmalar sonucunda kimin önerisinin dilin mantığına daha uygun olduğu belirginleşmemiştir. Ama dostumuzun "günük" önerisi bu gün de genç kuşak tarafından kullanılır olmuştur.

Hangi basamakta, hangi düzeyde olurlarsa olsunlar aynı sanatçı gurupları arasında kimi tısıltı biçiminde, kimi yüksek sesli söylentiler dolaşır, tartışmalar olur. Ortalığı kızıştırmaktan keyif alanlar da boş durmazlar.

Sanıyorum Nurullah Ataç da böyle bir kumpasın içindeydi ya da kendi yarattığı bir vehmi fırsat buldukça ateşliyor, dillendiriyordu. Sabahattin Eyuboğlu, Melih Cevdet, Salâh Birsel nerdeyse ona düşmanlık içersindeydiler. Ellerine fırsat geçse onu bir kaşık suda boğacaklardır. Dışardan bakınca öyle bir şey görünmüyordu ama üstadımız tutturmuştu bir kere.

Tercüme bürosu en verimli biçimde imeceye benzer bir uğraş içersinde çalışıp dururken babıla verilecek çevirileri birisinin denetlemeye kalkışması onu çileden çıkartıyordu. Bundan daha ağır ve çirkin düzen kurulamazdı. Güzel güzel şiirden, öyküden tiyatrodan, eleştiriden konuşup dururken bu konuların sayfaları açılırdı. Buradan ötesi bir konuşma olmaktan çıkar ve bizler sadece dinleyici durumunda kalırdık.

Her sanatçının gönlünde bugünden yarına kalacak, yeleleri rüzgarda dalgalanan bir aslan yatar. Bundan da doğal bir şey olamaz. Orhan Veli mi, Oktay Rıfat mı, Melih Cevdet mi? diyerek girer işin içine illâ velâkin hesaplaşmaya kalkıştığı kişi Melih Cevdet Anday dostumuz olurdu.

Türk dilinin sağlam temellere oturmasında bütünü ile bir başka yöntem uygulanması gerekiyordu. Ama kimsenin umurunda değildi. Kurumdaki herkes bir köşe kapmaca peşinde idi. İşin özünü kimse kavrayamamıştı. Her şeyden önce tam ilkokullardan başlıyarak ya lâtince ya da Arapça öğretimine girişilmeliydi. Türk dilini temellendirmenin başka yolu olamazdı. Ancak böyle bir seferberlikle dilin mantığı yerli yerine oturabilirdi. Bir kerteden öteye sadece dinleyicisi olduğumuz bu konuşmalarda aynı dostlarımızın adları yerlerini alırdı.

Sanki karşısındalarmış gibi tek taraflı savaştığı bu düşünür ve yazarlarla bitmez tükenmez bir hesaplaşması vardı. Günahına girmiyelim ama; üstadımız Sabahattin Eyuboğlu'ndan, Melih Cevdet Anday'dan, ve Salâh Birsel'den çekiniyor ve onları kendisine rakip olarak görüyordu.

Baraga'nın Deve Dikenleri'nin rüzgarlarla savrulduğu günlerdeydi belki, belki de **"Şiirin İlkeleri"**nin yazılmaya başlandığı günlerdeydi; dostumuzun beratı cebinde taşıdığı bir buluşu vardı. Şiir Okulu açacaktı. Evet evet yanlış işitmediniz bir şiir okulu açacak orada şairler yetiştirecekti. A.B.C. Kitabevi'ne hemen hemen her gün uğrayan şairlerin hepsi bu okulda öğretim üyesi olmak hevesiyle yanıp tutuşuyordu. Resim okulu olsun da, müzik okulu olsun da neden şiir okulu olmasındı. Sabahattin Kudret'ten Kenan Harun'a kadar tüm hevesliler "Şiir Okulu"nda öğretmen olmak için hazırladıkları dilekçelerini çoktan Salâh Birsel'e vermişlerdi bile. Kimbilir ne güzel öğrencileri olurdu. Bakarsın giderek okul kökleşir bir akademi niteliği kazanırdı.

Kimse böyle bir okulun kuvveden fiile geçtiği konusunda bir bilgi sahibi olamamıştır. Ne var ki Salâh bu düşünü unutmamıştır. O belleğinin tutsağı değildir ama; belleğini bir emir eri gibi kullanmaktadır. Herkes zamanın su gibi akıp gittiğini söylüyor. Kimsenin bu akışı durdurmaya gücü yetmezmiş. Ne var ki kimi tohumlar zamana inat yüreğimizin bir köşesinde sırasını ve ortamını beklermiş. **"Yaşlılık Günlüğü"**nü kendi kanatları ile uçurmaya hazırlayan dostumuz, Bostancı'da, bostancıların bile ayırdına varmadan tohumlarını gözüne kestirdiği bir bostana ekmiştir. Ve en kısa bir süre içinde tohumlar yeşermeye başlamıştır.

Önceleri gürültülü ve sigara dumanlı kahvelerde başlayan bir eylem son kertede en güzel ortamını bulmuşa benzemektedir. Bir sürü bostancıların arasında yine de Bostancı'da "Eleştiri Kitabevi" tarıma ve ekine elverişli görülmüştür. Salâh Birsel'in başkanlığı ve yönetimindeki bu ekin ve sanat evinin gönüllüleri, iki elleri kanda bile olsa, her perşembe saat 13.00 den önce yer kapmak için kıyasıya bir yarışa girişiyorlar. Önceleri üç beş kişi ile başlıyan toplantılar giderek salonun kapsamını zorlamaya başlamıştır. Naim Tirali ile gözlemci olarak katıldığımız son toplantıda 35 kişi tüm hazırlıkları ile isbat-ı vücut etmiştir.

Şairler, öykücüler, denemeciler yayınlanmış ya da yayına hazırlanmış ürünlerini gönüldeşlerinin beğenisine sunuyorlar. Bir şiiri ya da bir denemesi ile toplantıyı başlatan Salâh Birsel, sıra ile herkese fırsat veriyor. Gerekli gördüğü yerde eleştirilerini de esirgemiyor.

Yorgunluk alâmetleri görüldüğünde mola veriliyor. Çaylar kahveler içiliyor, kurabiyeler yeniyor. Aman dikkatli olun; çaylar kahveler ve kurabiyeler şirketten değil kendi kesesindendir.

BEN UNUTMADAN

TARIK DURSUN K.

Karşıdan, istasyon kahvesinin tam önünde durup bakıyorum. Aramızda iki sıra demiryolu, bir de kırmızısı solmuş, beyazı çoktan kirlenmiş büyük tantanlar var.

Demiryolunu geçeceksin; tantanların arasından sıyrıldın mı, attığın ilk adım, Soğukkuyu'nundur. Yorgun atların dinlendiği eskinin araba iskelesi, yine eskiden olduğu gibi, yerli yerinde. Yorgun atlar, iki yanları inanılmaz güzellikteki acemilik resimleriyle süslü arabalar yine müşteri bekliyor. Her arabanın süsü, aynı ressamın işi. Çünkü ilk baktığınızda nerede son bulacağı "meçhul" bir gökyüzü, karmaşık bulutlarıyla uzayıp gidiyor. Bulutların altı, masmavi bir göl. Üstünde (ve ön planda) iri kuğular yüzüyorlar. Sürmeli gözleri dalgın. Hemen az önce yanından geçtikleri tahta iskeleye İbrahim dayımın teknesini çok andıran, güvertesinde üç balıkçısı ile bir kayık azmanı yanaşmış.

Gerilerde, yemyeşil çayırların ortasında, bizim kıyı evlerimizle benzerlikleri çatışan bir ev Bacası dumanlı. Resme egemen hava, kış havası olmalı. Renkler, soğuk ve kış renkleri.

İkinci ve üçüncü arabaların resimleri de birbirinin eşi. Aynı gökyüzü, aynı berrak sularıyla masmavi göl ve kuğular. Birinde üç, öbüründe iki kuğu. Gözleri hep dalgın.

Birinde, balıkçı kayığı avdan dönüyor. Güvertesinde balıkçılarla. Birinde kıyıya yakın, ama gölün de yarı yerinde durmuş; insanlar omuz omuza ağ çekiyorlar.

Ev.. Evet, ikisinde de ev. İkisinde de bacaları dumanlı.

Arabacılar Boşnaktılar, yeleklerinden tanıdım. Camlı kahvenin kapısına çıkmışlar, ellerinde ince belli çay bardakları, bakışları "müşteri geliyor mu" tetikliğinde, laflıyorlardı. Sesleri inik ve alçaktı. Ne dediklerini duyamadan, meraksız adımlarla yanlarından geçtim. Soğukkuyu, Tranvay Caddesi'ne girdim.

Ya da ben öyle sandım.

Soğukkuyu, her zamanki Soğukkuyu'ydu; doğru. Yılan gibi kıvrıla kıvrıla, eprimiş Karşıyaka evlerinin gümüşten yaldızlarını sile süpüre; o kapı senin, bu kapı benim, kulakları tantanlarla çınlatarak, Basmane-Çiğli treninin karık düdük sesini yankılaya yankılaya Dedebaşı'na varıyordu. Aradaki durakları saymıyorum. Hepsi yitmiş, yerlerinden edilmişler çünkü.

Çocukluğumun bostanları, binbir çeşit sebze ekili bahçeleri yok çünkü. Şükran ab'amın ne evi var, ne aşı boyalı kapısı, ne hanımelli tokmağı. Şükran ab'am da öldü çünkü. (Gün yeni iniyordu, Bostanlı'da gök kızıldı; Nergis istasyonunun lambaları yanmamıştı henüz. Koca çamın altında son turfanda karpuz sergileyen kamyonetçi, belki alırım umuduyla efendice selamlamıştı beni.)

Onu geçtim. Karıma güz nergisleri götürüyordum, kokusu benimle gidiyordu. Baktım; yeni evinin ikinci kat balkonunda Vedat oturmuştu, yolu gözlüyordu.

"Uğurlar olsun te'zem oğlu!" dedi ikindili bir sesle.

"Sağol, nasılsın?" dedim, durdum.

Balkonundan sarktı, omuzlarını indirip kaldırdı: İyiyim!

Anne tarafındandı; bir o, bir Şükran ab'am.

Ağabeyimi sordu; "İstanbul'da," dedim. "İyi. Selam ediyor."

Elinin birini alnına götürdü, aldı ve kabul etti.

"Şükran ab'amı kaybettik," dedi. "Biliyor muydun?"

Nergislerin kokusu gitti birden. Anlamadım sandı, demirlerden biraz daha eğildi aşağıya doğru.

"Duymadım," dedim. "Çok mu oldu?"

İkindi hızla iniyordu ikimizin arasında. Az.öncesine kadar gözlerini görebiliyordum.

"Bu ayla, üç ay bitti, dördüncü ayda," dedi.

Susuştuk. Şükran ab'amı gözlerimin önünde canlandırayım istedim, başaramadım. Anneme benzer miydi? Güzin te'zeme,Sahire ab'ama? Güzin Te'zem çok yaşlıydı; sabahtan uyanınca Vedat'ın karısına seslenir, oğluyla gelini bir koşu gelirler, koltukaltlarından kavradıkları gibi, alırlar, kapı ardına onun için hazırlanmış garip bir sandalyaya oturturlardı. O garip dediğim sandalyayı Vedat yapmıştı ona. Altı oturaklıydı; ama Güzin te'zem, entarisinin geniş eteklerini ayakbileklerine dek indirir, acıyıcı gözlerden saklardı.

Bütün bir gün, gece varana dek kapı ardındaki o yerinde oturur, geleni gideni seyredermiş. Yemeği önüne gelirmiş, gelini kaşıkla ağzına verir, eliyle doyururmuş. Günde altı kez oturağını değiştirirmiş: "Kokuyor, kokuyor! Ay, fenalıklar geçiriyorum, gelin, koş, değiştir şunu altımdan!"

"Kalbi vardı," dedi Vedat, yukarıdan sesini yükseltti bana duyurmak için. "Kuş misali, birden gidiverdi. Yetişmek istedik, yetişemedik. Evde de yalnızmış; ne oğlu, ne gelini, ne torunları yokmuş. Ağzına bir kaşık su vereni olmamış, yazık!"

Sustu ve karşılığımı bekledi. Dedim ki.... Hayır, hiçbir şey demedim. İçimi çektim, burnum akar olmuştu birden. Sözü değiştirme gereğini duydu o da.

"Eve mi?" diye sordu.

"Evet, eve.." dedim.

"O nergisleri nerden aldın?"

"İstasyona varmadan, bir çiçekçiden."

"Ha, avcı Cemal.." dedi. "Ucuz verdi mi bari?"

Demeti yukarı kaldırdım, gösterdim. Başımı salladım: Evet, ucuz verdi. Geri çekildi, eski yerini aldı.

"İyi akşamlar, karına selam söyle!"

"Yemek yapıyor şimdi," dedi. "Ama söylerim, sen de yengeye selam söyle!"

Ben yürüdüm, o kaldı. Gölgem önüme düştü. Nergislerin kokusuyla Şükran ab'amın bahçesindeki çocukluk turunçlarının kokusu yer değiştirdiler, eve kadar beni getirdiler.)

Burada bir tranvay caddesi var mıydı, hiç olmuş muydu?

Biri dedi ki; "Ben bu Soğukkuyu'nun yerlisiyim; dedemin babasının da bahçesi vardı, yedi göbekten sülâle bahçeye zerzavat eker, geçinirdik. Ben hiç hatırlamıyorum."

Yaz sonu muydu, güz gelmiş ya da geliyor muydu? İmbat çıkmamıştı, Bayraklı sıcaktan yanıyordu, ayakları dibindeki deniz, ölü denizdi; durağan ve kıpırtısız.

Biri dedi ki; "O, hatırlamıyor, olabilir. Fakat, madem bir Tranvay Caddesi var dediler sana, mutlaka vardır."

"Yani, dedi bir başkası, bana sokularak. Cigara uzattım, aldı. Ateşimi istedi, verdim. "Buradan bir de tranvay geçiyormuş, öyle mi?"

"Ben bilmiyorum, dedim. "Salâh Birsel böyle diyordu bir şiirinde. Onun yalancısıyım.

Kadın eşiğe oturmuştu, taze gündöndü tekerinden kara çekirdeklerini tek tek ayıklayıp dişleri arasında çıtlatarak yiyordu.

"Ben küçücük bir kızdım. Orta mektup talebesiydim, sabah mektep gidişi kapımızın önünden bir tranvay geçerdi; ona biner, iskelede inerdim."

Benden cigara alıp yakanı:

"O, çok yaşlı, görüyorsun, dedi. "Aklı başında değil. Epeydir olmadık şeyler gördüğünü iddia ediyor. Tranvay da onlardan biri, inanma!"

"Sen ne bileceksin akıllım," dedi kadın, çekirdek kabuklarını ağzından püskürttü, bana döndü ve güldü. "Ben, tranvayı biliyorum; çok bindim ona her sabah mektebe tranvayla giderdim, iskelede inerdim. Mahallenin bütün çocuklarıyla, akranlarımla... Öğleden sonra, saat dörtte, mektep paydos edilirdi, o zaman hepimiz yayan dönerdik evlerimize. Bilet parasıyla istasyondaki nohut-çekirdekçiden eğlencelik alırdık. Çok hoşumuza giderdi."

Ayağa kalktı, eteklerinde biriktirdiği çekirdek kabuklarını dökmemek için iki elinde topladı. Başıyla gösterdi.

"Bak, o dönemeç sonrasında bir mandalinalık olacak; eskiden tabii, o man-

dalinalığın duvarında durak vardı. Tranvay yukarıdan gelir, o durakta dururdu. Vatman çan çalar, geç kalanlara haber verirdi."

Göz göze geldik.

"Ah, dedi. "Bana kimse inanmaz oldu artık. Yaşlandım, ondan mı? Sen de inanmıyor musun yoksa bana?"

"İnanıyorum," dedim. Yüzünün çizgileri hemen gevşediler.

"Kim dedi sana buradan tranvay geçtiğini?"

"Şairin biri te'ze, dedim.

"Adını ver bakayım!"

"Salâh Birsel diye biri."

'Hımm' dedi, düşündü, düşündü.

"Belki," dedi. "Bizim akrandır, belki bizimle aynı okulda okuyordu, bizimle birlikte o da sabah tranvayına biniyordu. Sordun mu ona da?"

"Sormadım. İstanbul'a gidince sorarım."

"Sor," dedi. "Sor, sor, en doğrusunu o söyler sana. Arkadaşın mıdır?"

Başımla evetledim.

Peki, Soğukkuyu'da Tranvay Caddesi olmasaymış, ne olurdu? Peki, Soğukkuyu Tranvay Caddesi'nden, tutun ki, tranvay mranvay geçmiyordu, ne olacaktı?

Salâh Birsel şiirlerinde böyle ve böyle diyordu, ben inandım, inanıyorum da. Bandırma'dan Karşıyaka'ya gelmişlermiş. Hoş gelişlerle. Şıngır ve mıngır avalak ve şavalak. Tombul denklerle. İki tekerlekli iki ayrı at arabasının çektiği Bandırma çıkışlı ev eşyalarıyla.

Bu cumbalı, tahta kafesli pencereleriyle iki katlı Sakız evi, onların evi olsun mu? Olsun. İçinde Salâh Birsel, annesiyle babasıyla, çoluk çomak otursunlar, bir güzel yaşasınlar mı? He vallah!

Salâh Birsel gencecik, katırtırnağı renginde, dümdüz ve gözlerinin kaş hizalarına düşen saçlarıyla, başında sarı kurdelalı, tam ortasında ay-yıldızlı pirinç kokartlı lacivert okul kasketi; işte efendim, Soğukkuyu, Tranvay Caddesi'ndeki evlerinin kapısından çıkıyor. Saat mi? Eh, ben diyeyim sekiz, siz deyin sekizi beş ya da on geçiyor.

Koltuğunda okul kitapları. Kırmızılı mavili yağlı kağıtlarla kaplı hepsi de. Defterleri bile. Büyük harita-metod defteri, kareli matematik defteri, tek çizgili karalama defteri ve.. tutkunu olduğu (bana göre) dört ortalı sarı defteri... Her biri, ayrı ayrı kaplı ve üstleri mavi etiketli: Okulu... Sınıfı... Bunlar, aşağıda ve iki sıra nokta noktalı. En üstlerinde Okulu ile sınıfından önce, adı, soyadı yazılı. Doldurulmuş: Adı Salâh, soyadı Birsel. Ortaokuldan beri şair. Lisede daha şair.

Evle o tranvay durağı arası, ne kadarlık bir şey? Kapıyı çekiyor. Hiç acelesiz. Durup bakıyor. Nereye bakıyor? Karşı sıradaki evlerin en ucunda bir ev var; o da iki katlı ve Sakız işi. Beş basamakla çıkılıyor. Merdiven altında bir küçük demir kapı, birinci katın kapısı.

O kapıdan girin; ince, ne dar ne geniş bir taşlık yolu, mutfağın, hamamın, kıştan kalma muşmulaların, armutların, saman elmalarının eskimiş, yapışkan kiler kokularıyla sizi alacak, yüklükü geçirip arka bahçeye ulaştıracaktır.

Ah, Karşıyaka evlerinin hepsi bahçeliydi. Bir zamanlar tabii. Her bahçenin bir asması olurdu; çardakaltılık. Sonra papazeriği, turunç dut, incir, bir de nar ağacı; her mevsim içindi. Bodur bir tulumba, eğer o yıl yağmurlar çok sık yağmışsa.. kendiliğinden akardı. Kurak mevsimlerde, tulumbanın yanında dolu bir kova, içinde yarı yüzen bir maşrapa bekletilirdi. Maşrapayla aldığınız suyu tulumbanın ağzına verir, kolu bir kaç kez aşağı yukarı kaldırıp indirir, suyu şar diye akıtırdınız.

Evleri komşu evlerinden ayıran duvarları hiç bir evsahibi badanasız bırakmazdı. Çok da yüksek yapılmazdı o duvarlar. Sırasında, birileri duvara sokulur komşuca seslenir, evin hanımından bir fincan kahve ya da şeker ister, ödünç alırdı.

Salâh Birsel'i nerde unuttuk? Evlerinin tam kapısı önünde, değil mi? Ne yapıyordu? Evden çıkmıştı, kapıyı çekmiş, kapatmıştı ve.. gözleriyle projektör gibi bir başka evi tarassut ediyordu.

Evet, çünkü, o evde Hacivat'lar oturuyordu; ben, şiirlerinin yalancısıyım ve Hacivat'ın bir kızı vardı; çok güzel, çok taze, çok özel. (Salâh Birsel'in her hatırlayışında tatlı bir yavaşlık içinde gülümsediği, gözlerinin önüne getirmekte de çok zorluk çektiği o Hacivat babanın kızı. Babası, kızının güzelliğinden yangındı. Taliplilerinin bini bir paraydı. Gelenden gidenden, her Allahın günü kızına görücüler gelmesinden illallah demişti, yaka silkiyordu.)

Salâh Birsel'in annesi, sözü açıldı mı, "Çünkü," diyordu; daha çok o uzun kış geceleri mangal başında bütün aile efradının toplandığı bir sırada: "çünkü," diyordu. "Kız, mini minnacık, tırnak kadar bir şey. Yaşı ne, başı ne. Bir evlendirilirse.. eh artık, kızın ıcığı mıcığı kalmaz geriye. Erkek milleti, kadın düşmanı millettir. Hacivat babası haklı çok. Kız erişsin, bir ermelere ersin; sonra n'apacak, elbet bir temiz süt emmişine verecek. Tabii, o ermelere erene dek, kızın güzelliği bahçelerindeki yaseminler gibi solmaz, manolyalar gibi çarçabuk kararmazsa.."

Bunları diyor, maşayı mangalın küllenmeye başlamış ateşinde gezdire gezdire karıştırıyordu. Salâh Birsel'in babası hiç konuşmazdı, hele bu tür konuları, hiç!

Saman yastıklı sedirde tiril tiril şam ipeği entarisiyle, elinde otuz üçlük kehribar tesbihi, bir yandan kahvesini höpürdetir, bir yandan suskunlukla ya sabır çekerdi.

Salâh Birsel'imize gelince.. Gaz lambasının ışığında, sözde masaya ve defterlerine kapanmış, dersine çalışırdı. Haşa, yalan! Aklının takınağı o kıza, Hacivat'ın kızına ince şiirler karalardı. Hepsi bir hikaye anlatırdı o şiirlerin. Vallahi!

Salâh Birsel nerden hatırlayacak şimdi? Yaşı yetmişe gelmiş, ondan mı? Yok canım, değil. İlk aşkların insana her bir vakit üstüne gülünecekmiş duygusunu bilincinin en diplerinde hapsetmiştir, o nedenledir. Hatırlamaz; hatırlar da hatırlamaz gibidir.

Ama şiirlerinin denizlerinde kulaç atın, çakarsınız. Şiirin engin sularında bir an durun, soluğunuzu geniş alıp dalın bakalım diplere; neler neler görürsünüz.

Hacivat'ı görürsünüz: Giritlidir, bahçecidir, Tomaza'ya Çiğli'den gelerek uzanan demiryolunun iki kıyısına komşu, sayısız bahçelerin sahibidir. İcara verir, Havra Sokağı'ndaki Sakıp Bey'e tohum satar.

Hacivat'ın karısını görürsünüz: ah, civelek, hoşluklar içinde, ak gerdanı beşibir yerdeler dolu, gıdısı güzel bir kadındır o. Cümle komşuların konukçubaşısıdır. Hafta sekiz o dokuz, bahçesinde dibek döğdürür. Bütün Soğukkuyu, Tranvay Caddesi'nin çok öteleri, Dedebaşı'na kadar taze kahve kokusuna sarınır.

Hacivat'ın kızını görürsünüz: Kahve duvarlarını vakti zamanında *"Şanlı Yavuz"*'ın yanı sıra, belki ondan da öncelikle, en mutena köşeyi süsleyen *"Dünya Güzeli Fatma"*'nın resmindeki Fatma'dan kat be kat güzeldir.

Bütün gününü kafes arkasında, yalnızlar kanepesinde oturup gergef işlemekle geçirir. O kadar güzel biçimlendirir ki, ta Menemen'den Kemalpaşa Ulucak'ından örnek almalara kadınlar gelir, bir bakış örnek için yalvar yakar olurlar.

Gözleri çok güzeldir. Salâh Birsel çok bayılmıştır. Ağzı çok güzeldir ve Salâh Birsel, yıllar sonra sinemada, *"Doktor Jivago"* filminin başkadın oyuncusu Julie Christie'yi görecek, yüreği dağlanacak ve "Ah, ah.." diyecektir: "Bu Julie Christie'nin ağzı, ne kadar da Hacivat'ın kızının o güzel ağzına benziyor."

Sonra (efendim) Soğukkuyu, Tranvay Caddesi'ni görürsünüz. Salâh Birsel beyimizdir, delikanlımızdır, fidanımızdır. Evinden okuluna, okulundan evine tranvayla giden gelendir.

Kimi günler aşk başına vurunca, okuldan kaçar. Hayır, ne bir arkadaşını ayartır, ne bir arkadaşı onu. O, geleceğin şaiiridir, yalnızlık aşığıdır. Okula gidiyorum diye vurur tren yoluna kendini. Aklı fikri şiirler, birbirine uyan, birbirini andıran, birbirine gönül indiren dizelerle doludur.

Korkusuzca tren raylarının arasından yürür. İlk mola, Bostanlıköy'dedir. Marul bahçelerinden birine iner. Bahçeciler onu tanır, en çok da İsm'al dayım. El sıkışır, üç beş satır konuşurlar. İsm'al dayım onu ricayla bekletir; gider, taze marul keser dönme dolabın arkında ova ova yıkar, yapraklarını ayıklar ve sarı göbeğiyle sunar ona.

Yol, dönemeçesiz, önce Tomaza'ya, sonra Küçük Çiğli'ye, sonra Büyük Çiğli'ye ulaşır. Tomaza yakınındaki demir köprü altında bize rastlar. Ben, o günler çocuğumdur; ağabeyimler de Şuayip'iyle, Vedat'ıyla, Fahrettin'iyle, Necdet'iyle erişkin.

Sapanla kuş vurmuşlardır, çalı çırpı ateşinde kargılara dizdikleri kuşları kebap

yapmaktadırlar. Salâh Birsel'i buyur ederler. Parmak kadar bir kuşu, közleri üstünde, yarı yanmış kargısıyla ona uzatırlar. Ağabeyim:

"Kusura bakma Salâh ağabey, tuzumuz yok," der, özür diler.

Hiç önemi yoktur. Çocuklar ona bir kardeşlik kıyağı yapmışlardır ve bu da Salâh Birsel'i mutlu etmiştir.

Ona "nereye" diye sormazlar. Selam verip yanlarından ayrıldıktan arkasından bir süre bakan ağabeyim, diğerlerine döner, gururla:

"O Salâh Birsel'dir," der. "Geleceğin en iyi şairi..

Şuayip parmaklarındaki serçe yağlarını ağzında emer, başını sallayarak onu onaylar. Vedat kargıya takılı kuşu yakmamak çabasıyla pek ilgilenmemiştir. Fahrettin, gören perdesiz gözüyle bakarak:

"Şimdi de değil mi?" der, sorar.

Şuayip, "hayır, değil, der. "Ama olacak. Bak, nasıl şair gibi yürüyor."

Hepsi başlarını gitgide uzaklaşan Salâh Birsel'e çevirir, bakarlar.

Çok doğrudur; rayların ortasından, uygun adımlarla yürüyen Salâh Birsel, tam bir şair gibi gitmektedir Şiirinin sapmasızlığında, başı yukarıda ve dimdik, kelimeleri gerçek anlamlarından alıp her birini şiirinin teknesinde hamur ede ede...

BİRSEL'İ ANLAYABİLMEK

OĞUZ TANSEL

Salâh Birsel üstüne yazı yazmak zordur; nedeni: hakkında çok yazılmış da ondan. Dahası şiirde, denemede hiç sığ, yüzeysel olmamıştır. Ben, dostluğumu karıştırmadan, usta ozanın, görebildiğim özelliklerini, gerçeklerini belirtmeye çalışacağım. Soyekince varsıl üçkentimizde, dergiler yöresinde öbekleşen yazarların bir bölüğünün yazdıkları dostluk dil dökmesidir denebilir. Benim Birsel'le dostluğum okul, kâdeh... arkadaşlığından gelmiyor; bir kooperatifte üyeliği saymazsam, ürettiklerini seviyorum; arkadaşlığımız buncacık dersem şaşırmayın.

Birsel'in önce kitaplarını okudum, sınıf kitaplıklarına yapıtlarını sokup öğrencilerime okuttum. Belleğimde kaldığına göre, onunla Kızılay yöresinde Erdal Öz'ün de kitaplığının bulunduğu kahvemsi yerde yüzyüze geldik. Kuşaktaşları arasında özgün yanlarının olduğunu biliyor, bilgice varsıllığıyla, bir okumada özünü elevermeyen zor yanını seviyordum. Salâh Birsel'in çağdaşlığının temelinde Nasrettin Hoca soy damarı çiçeklenmiştir hep. Bir dergide Muzaffer Buyrukçu'yla Salâh'ın yazısı varsa, kendi şiirim de olsa, bu ikisini okumadan hiçbir yazıyı okuyamam.

İnce alaylı, bıyık altı gülmelerine doyamam. 1970 yılı ilkyaz sonlarında bir haftacık birlikteliğimizde, kişilik olarak, çok çekingen olduğunu görüp şaşırmıştım. Yergi ustamızın taşlamalarını, doğru anlayabilmek için kesinkes bilgili olmak gerekir. Ürettikleriyle yazın tarihçilerine, yazın öğretmenlerine, dahası toplumbilimcilerine vazgeçemeyecekleri yardımlar sunmaktadır.

Fransızcayı iyi bilmek yetmez; Fransa'da yeni çıkan yapıtları da sıkı izler. O, yazdıklarına ana kaynaklardan malzeme almayı savsaklamaz, böylece bilerek yola düşer yazarken. Türkçe'nin özleşmesi, gelişmesi için gereken özeni gösterir ya, Osmanlıca'dan seçip kullandığı sözcükler için ona efelenenler oluyor sanırım. Kullandığı kaynak kitaplardan, Osmanlıca'dan seçtiği sözcüklerin, deyimlerin dilimizin varsıllığına katkıda bulunduğu kanısındayım.

Gerçek sanatçının yaşantısıyla ürettikleri, özümlenmiş olarak yapıtının mayasında varlığını belli eder. Birsel'in dünya görüşünde çelişki görülmez. O, militan çizgiler çizmez. Toplumcu gerçekçidir, bağıran çıkışlara yüz vermez. Be-

yazıt Alanı'nda kurşunlanma olayına, şiirinde bir lagant patladı!" demekle yetinir.

Sanatçı olabilmek için, bilgice, Sami Karaören dostumuzun önerdiği soyekince de varsıl olmak gerekir. Sözü uzatmaktansa özetliyeyim: Birsel'i okuyup anlayabilmek için bilgiyle pusatlanmak gerek. O, durgun akan bir ırmak-nehir gibi derin. Taşlamadan çok Nasrettin Hoca damarından gelen, bıyık altı gülümsemeyle alaydan cayamaz hiç. Bizim kuşak içinde Batı resmiyle yazınını, Doğu sanatını incelikleriyle bilen bir ustadır Birsel. Kendisine haksız sataşma yapıldığında Köroğluca kılıç sallar efelenenlere. Onun üretken beyni, çelebiliği, becerikli, çalışkan balarısı niteliğini, kişiliğini hiç yitirmez. Yapıtlarından örnekler sıralamadan belirtmeye çalıştığım seçkin özelliklerinin tadına doyabilmek için sözlük, ansiklopedi... gibi yapıtlar elinizin altındayken okumalısınız onu...

Birsel'in yazılarını, kitaplarını özenle okuyanlar; dünya görüşüyle çelişkiye düşmediğini, Çalışanlardan, Doğrudan, İyiden, Güzelden yana olduğunu görecekler. **Şiir Ne Değildir** yapıtıyla şiirin ne olduğunu anlatmaya çalışmıştır. Deneme ustası, ozan Birsel, düşündüren, öğreten, gülümseten özellikleriyle seçkindir. Çağrışım zenginliğinde, ince alaylarının çiçeklerini devşirebilmek için bilinç uyanıklığı ister, dalgınlığa yüz vermez. Yazımın burada noktalanmasını istedim. **Türk Edebiyatı Ansiklopedisi** cilt: 1, yaprak: 238'de yazılanları okudum; Salâh Birsel denemelerini nasıl yazdığını anlatmış,. ders alınabilir. Atilla Özkırımlı da ustanın belirgin, seçkin birkaç özelliğinin altını çizmiş.

SALÂH BİRSEL İÇİN BEN DİYORUM Kİ...

FÜSUN AKATLI

Has Deneme Yazarı

Konuyu baştan alalım. Nedir deneme? Suut Kemal Yetkin "Deneme" başlıklı bir denemesinde şöyle yaklaşıyor konuya: "Deneme kelimesini yeni bir edebiyat türüne ilk defa ad olarak koyan Montaigne olmuştur. Bu adı koymaya tarih olarak 1571 yılının Mart ayını gösterenler bile vardır. Burada 'Deneme', yeni bir edebiyat türünü deneme anlamına gelmektedir. Ama bu yeni edebiyat türünü öbür edebiyat türlerinden ayıran sınırlar nedir? Kimbilir, cevap belki de o arkadaş kitabın (Montaigne'in Denemeler'i. F.A.) içindedir. Montaigne'in türlü konular üzerindeki düşünceleri gözden geçirilirse bu düşünceleri hiçbir plana uymadan, hiçbir şeyi ispata kalkışmadan, insanı ahlaklılaştırmak yoluna sapmadan, sırf düşünmekten zevk aldığı, bu zevki bize de tattırmak istediği için yazdığı anlaşılır Denemelerin konusu bütün hayattır, hayat tecrübeleridir. Bu tecrübeler insan ruhu üzerine eğilen, gördüğünüz -gördüğü acı da olsa- tatlı bir dille, soyut sözlere düşmeden, delilsiz ispatsız anlatan görgülü bir adamın hayatından derlenmiştir Montaigne kitabının başında, 'okuyucu, kitabımın konusu benim!" demiyor mu? Ama aldanmayalım, o istediği kadar kendisini anlatsın, kitabının konusu sadece insandır."

Kendini anlatmak ya da kendince anlatmak, denemenin geleneğinde bulunan bir öğe. Böyle olunca da, kimi anı ve özellikle günlükleri de deneme kapsamında düşünebilmemize bir yol açılıyor. Ancak burada karar verdirici öğe, dil ve biçem olacaktır. Denemenin dil-içi bir olay olduğu, neyi anlattığının kimi zaman yanında, hatta kimi zaman da önünde, nasıl anlattığının önemli olduğu gözden uzak tutulmamalıdır

Demek oluyor ki deneme yazarlığı bir tavır sorunudur temelde. Bizde günlük yazarlığı da son yıllarda yazınsal etkinlikler arasında daha çok yer tutmaya başladı. Ama ne zaman bir günlük yazınsal bir öz taşıyorsa, ancak o zaman deneme kapsamında görebiliyoruz onu.

Denemenin konusu ister güncel yaşama ilişkin olsun, ister bir yazın ya da felsefe sorunu olsun, tavır değişmiyor, "dil" değişmiyor.

Kuşkusuz neredeyse, ne kadar denemeci varsa, hemen o kadar ayrı biçemle karşılaşılır. Öyleyse burada değişmeyen "dil"le kastetmek istediğim başka bir şeydir. Deneme dil içinde bir dil yaratıyor; öyle ki, en havadan sudan bir konudan da söz edilse, çoğul okuma gibi karmaşık bir yazınsal etkinlik de gündeme gelse, Einstein'ın Kant'tan götürdükleri gibi bir çetin ceviz karşısında da kalınsa, bu dil aynı düzlemde iş görür; özellikle öğesi, kişinin kendi olarak kaldığının vurgulanması, biçemciliğin biçimlendiriciliği öne çıkarak, dili "deneme dili"olarak belirliyor.

Acaba denemenin dizgesizlik, plansız-programsızlık, iddiasızlık, öznellik gibi bu genellikle pek olumlu sayılmayan özellikleri, onu gayrı ciddi, gelişigüzel, çalakalem, savruk diye niteleyerek hafifsememize zemin hazırlamaz mı? Özellikle buradaki gibi çoğunlunu bilimle, felsefeyle, ciddi işlerle uğraşanların oluşturduğu "güzide" bir topluluk önünde denemenin itibarını, saygınlığını savunmak, bu kayıt-kuyut tanımaz dizgine gelmez, patavatsız yazın türünü "prezantabl" bir hale getirmek zor görünüyor.

"Kendimle Konuşmalar"ı okuduğum yıl, benim de deneme yayınlamaya başladığım yıldır. Yeniden okurken, hemen hiçbir zaman neredeyse hiçbir konuda, yakamı bırakmayan nostaljinin hazzıyla doldum. Moda haline getirilmesi ile bile yüreğim soğumamıştı nostaljiden ya, "Kendimle Konuşmalar"ın atıcak 16 yıl önceye uzanan "geniş"liği değildi sanırım beni çağsatan. Üstelik Birsel'in denemeleri üzerlerinden hiç zaman geçmemişçesine taze. Diliyle, biçemiyle, "ruh"uyla... Herhalde "Doğru Düşünce İplikleri" ile hem de surat sallandırmaksızın iş işleyenlerin gümüzdeki nedretine bir kez daha hayıflanmamdı beni çağsatan.

Deneme; nedense ve neredeyse, bir türlü kendini yazdıracak denemeci bulamıyor, bulduğunu çoğaltamıyor bizim yazınımızda. Salâh Birsel "Lotüs Çiçekleri" adlı denemesinde: "Ama Ataç, Yetkin, Eyüboğlu gibi kaç denemecimiz var? Modaya uyarak, 'Bir adaya çekilmeniz gerekse, yanınıza Türk denemecilerinden kimlerin yapıtlarını alırsınız?' gibilerden bir sorsalar, ilk adlar arasına bu üç denemeciyi yerleştirir, sonra da dururdum. Ama Haşim'i, Falih Rıfkı'yı unutmamaya da pek dikkat ederdim" (s. 139) diyor. Bugün kaç kişi ekleyebiliyoruz bu listeye? Birsel'in kendisini; bilemediniz iki üç yazarı daha (ama yine aynı kuşaktan) ve duruyoruz.

Salâh Birsel'in denemeciliğinden söz ederken; bakalım bu haşarı edebiyat türünü kendimize alıştırabilecek miyiz?

Şair ve felsefeci Salâh Birsel'in, bütün öbür denemecilerimizden ayrılan bir özelliği var. Onun deneme yazarlığı, bütün öbür etkinliklerinden önde geliyor. Önce denemeci. Birsel'i en katkısız ve katıksız, en özgün denemeci olarak, deneme konusunda söylediklerimizin en tipik temsilcisi olarak görüyorum. Tipik ama, deneme türünde tipik olmak atipik olmayı içerdiği için, bir o kadar da atipik. Kısa denemeleriyle olsun, 'Salâh Bey Tarihi' toplu adını verdiği tarihsel - toplum perspektifli kitaplarıyla olsun, en bilimsel tekniklerle çalışıp; en şirazeden çıkmış görünen ürünleri veren odur. Denemenin bir başka özelliğine de Birsel'in geliştirdiği "eğlen - gör - işit" yöntemi vesilesiyle değineyim. "İbsen Neden Denemeci Değildir" adlı denemesinde şöyle diyor: "Papini, Çinli Yazar Lin - Yutang'ı şöyle tanımlar: 'Lin - Yutang açık ve içten bir insan. Onun profesörlük, diplomatlık ya da bilgiçlik tasladığını göremezsiniz. Ciddi sorunlardan sözederken bile gülümser.' Bu denemecinin de tanımıdır. Açıksözlüdür denemeci, gönülsüzdür, içtendir. Bunların içinde başı çeken de Montaigne'dir. O, filozof, bilgin ve ermiş olmadığını ikide bir yineler... Şu da var ki, denemeciler kendilerinden açarken başkalarından da sözetmiş, başkalarını da anlatmış olurlar. Yeniden Montaigne'e başvuracak olursak bize: 'Her insanda insanlığın bütün halleri vardır,' diyecektir... Denemelerin bir özelliği de güleryüzlü olmalarıdır. Ama bu güleryüzlülüğü, bu yaşama sevincini herkeste bulamazsınız. Herkeste bulunmayan bir başka özellik de Frenklerin 'humor' sözcüğüyle karşıladıkları ince alaydır. Bana sorarsanız - sormayacağınızı bilirim - denemelerde geçerli şey budur."

Aldı Salâh Bey: "Ben yazılarımda sadece insanlara çengel atmaya çalışırım. Onların düşüncelerine, sözlerine, düşlerine, mutluluklarına, acılarına, sevinçlerine ve ayran içişlerine eğilirim. Bir başka deyişle, yaşanılanı yeniden yaşatmaya bakarım. Aklı başka yerde olanlardan, kaleme gelmezlerden ters - perslerden, gönül belasına düşenlerden tutun da çanakyalayıcılara, hıkmıkçılara, deli raziyelere, iyilik pehlivanlarına, diktatörlere, maçabeylerine, uzaktan merhabacılara değin herkes benim tenceremde pişer. Bir insanın belli bir zaman parçası içinde bir yerlerde yaşamış olması, belli sokaklardan geçmesi, belli insanlarla konuşması, tartışması, selamlaşması ne güzel şey: Bunların topu dünyanın Pendübuhara yol halılarıyla döşenmesinde, tarihin tarih olmasında kılıç üşürmüş kişilerdir"

Humour'u hiç boşlamaksızın söyleyecek önemli bir şey de, işte, denemenin içindeki yaşama dozudur. Kimileri yaşama yerine, yaşamanın betimlemesiyle yetinebilirler. Ama gençlikte bu, herkesin başına gelebilir. İnsanoğlu, yaşamanın içinde olduğu süre onu pek değerlendiremez. Sanatçıların bir yaşama felsefesine varmaları, daha çok ileri yaşlarda, yani yaşamanın dışına çıktıkları ya da bir kenarına itildikleri yıllarda gerçekleşebilir," (s. 127) sözleri üzerinde takılı kaldım ben uzun süre. "Acaba" dedim, "denemecilik için düşündüklerimin bir yanıtı burada bulunabilir mi?"

Birsel'e Yakından Bakmak

Birsel'i okumak, yüzmek ya da bisiklete binmek gibi; bir kez öğrenildi mi bir daha unutulmuyor. Bu okuma denizine, **Salâh Bey Tarihi**'nden girmek en iyisi bence. Orada sular sığ olduğundan değil, tam tersine: Akıntıyı, burgaca, ısı değişimlerine, söz gelimi ***Boğaziçi Şıngır Mıngır***'da, olmadı, ***Sergüzeşt-i NonoBey ve Elmas Boğaziçi***'ne alışacaksınız ki, **1001 Gece Denemeleri**'nin rüzgarını bodoslamadan almayasınız.

Birsel'i bilen, bilir; çağsamalarda, hüzünlerde doyasıya oyalanmaz o. Duygu adamı hiç değilmiş de, tepeden tırnağa akıl/zeka adamıymış gibi tanınsın ister. **Şiirinde, İlkeler**'i de hep öyle değil midir? Ne var ki, müptela bir okur, onun gözlerden bucak bucak kaçırıp satır aralarına sakladığı buruklukları bulmasına bulacaktır da, oyunu kuralına göre oynamak belası, faş etmeyecektir!

Salâh Birsel "Benim Sözcüklerim" Başlıklı bir denemesinin sonunu şöyle bağlıyor: "Ben bu yazının kaldırımını bana atılan taşlarla ördüm. / İstedim ki, yazılarımda bu ve buna benzer sözcüklere raslayanlar şarmaşaşkın olmasınlar ve de bütün bilisizliklerini ortaya döküp al pancar kesilmesinler. / Kaldı ki, ben bu sözcükleri çokluk yazımı süse ve püse vurmak, ondan laysama uçakları havalandırmak için kullanıyorum. / Bilmem anlatabildim mi?

Anlatabilmesi, bu konuya 1001 denemeden bir deneme ayırmış olmasıyla değil, anlamaktan gocunmayacak okura seslenmesiyle mümkündür bence. Çünkü, üniformayı sevmez görünsek de, düğmesini şeridini değiştirip "İşti bu üniforma değil" diyerek yazın ürünlerine giydirmek istiyorsak, biz aslında üni-

forma seviyoruz demektir. Öyle olunca da, sivilden sivil biçemli Birsel'in deneme derelerinden getirdiği suların disiplinsizce çağı amacından tedirginlik duymamız doğal olur.

İki şeyi birbirinden ayırt etmek çok önemli: hiçbir disipline bağlı olmayıp, üst düzeyde kuramsal ahkam yanılsaması uyandırmak amacıyla abese kalem üşürmek başka şeydir; "yazıyı süse ve püse vurmak, ondan alaysama uçakları havalandırmak" amacı gütmek ise, çok daha başka bir şeydir.

Birsel'i okumanın büyük bir keyif olduğunu söylememi hafiflik sayanlar olabilir. Hiç de değil. Onun yazdıklarının okura yönelik amacı tam da böyle gerçekleşir. Okumanın başına, 'zevkle', 'severek', 'takdirle', 'öğrenerek', 'kazanarak' zarfları yerine, tümünü de içeren bir anlamda, keyifle zarfını bilerek yakıştırıyorum. "Eğlenceli olanın temelinde bilgi vardır. Başka bir deyişle, bilgiye güler yüzle varılır" demiyor mu Birsel de?

Birsel'in denemelerinde bir de 'utangaç' diye nitelediğim bir bilgeliğin, zaman zaman satırlaştığını sezdim ben. 'Utangaç' nitelemesi, 'zaman zaman'dan ötürü seçilmiştir. Hikmetler savurmayı sevmiyor Birsel besbelli. Ama, "Gerçeğin çeşitliliği bütün yaşamımca aklımı çelmiştir benim." sözüyle özetlenebilecek bir bilgece bakış, "İnsanlar kendi gerçeklerini değil, başkalarının gerçeklerini açıklamaya bayılırlar. gibi, "Putlaştırılan kişilerle putlaştıranlar arasında çokluk hiç bir düşünce birliği yoktur. Gibi özdeyişçe sözlerle kendini açığa vurup vurup, satırların gerisine çekiliyor. Bir edebiyat adamıyla olduğu kadar, bir düşünce adamıyla karşı karşıya bulunduğumuzu, başka şeylerden anlamamışsak burulardan anlayabiliriz.

İlle Dil

Birsel bir yerde kısaca "Türkçeyi elimden geldiğince sağlam bir temele oturtmak için sözcüklerle savaşa girişmişimdir ben. ve "Bir dil kılçıklarından arındığı ölçüde büyür." demiş geçmiş. Kılçıktan kılçığa fark var bence. Örneğin; nedir ki, ne var ki, şu var ki bağlarındaki 'ki' ekini kılçık diye attığını söylüyor. Benim bu kılçıksız söyleyişe alışabilmem pek zor olmuştu. Öte yandan, pekala kılçıklı sayılabilecek "faşalfayrak", "fertek fertek", "fellek fellek", "pıyrım pıyrım", "çatapuma" gibi sözcükler Birsel'in söyleyişine özelliğini, çeşnisini veriyor. Hani o borş çorbasına konan krema gibi! Şöyle açıklayayım: nasıl günlüğü okurken kimi yerde anlam ardında anlamak aramak gerekiyor,

yüzeyden birkaç katman derine iniliyorsa (s. 196), Birsel'de söcüklerin karinesiyle de dümdüz okumanın uygun adımları yerine, bir kanat çırpıverip konmanın ferahlığına varılıyor. Salâh Birsel'in sözcüklerle savaşının utkularından örnekler de pek çok **Kuşları Ürtmek**'te. "Çakaralmaz algılar", "(lafın) en filintası", "kitap atıştırmak", "pencidü zorba", "en karanfilli anlar", "perdah tutmak", "evetlik göstermek" gibi söyleyişlere ne buyrulur? Bir umutsuzluk, karamsarlık anında "Köpek çok, hem köpek yok" gırgırına girivermenin tadı, "kötü ozanlar saçakları sarmış" sözünün onikidenliği, kızılan, yerilen kişilere "Dünyanın en ıspanak adamı", "gönlü kara, ayağı karıncalı", "kıtırbomcu", "makarnacı", "kaşkaval" diye sövmenin damıtıklığı kolay mı elde edilir? Alışverişi dille olanın, yani dilden alıp die verenin "Ahmet Rasim Türkçenin tadını çıkara çıkara yazar." diye kadirbilirlik göstermesi de, "Edebiyat dışı yazarlar!... Bu gibilerin yazılarında sözcükler iğreti gibi durur. Askısı kopmuş pantalon. Ha düştü ha düşecek." diye titizlenmesi de apayrı bir saygınlık taşır.

Dilden, yazıdan açmışken, oradan sürdüreyim diyeceklerimi. İki noktaya değinmek istiyorum. Biri, yazarken yeğlenen, seçilen tavır, en genel anlamıyla "üslûp" öbürü de bu tavırla koşut giden, onu pekiştiren, sözcüklerden sözcük, deyişlerden deyiş seçmeler. Birsel'in yazarlık tavrı kendi söyleyişiyle "gülmece - güldürmece"cidir. Buna aslında yergi, ironi, çakıştırma, sokuşturma, iğneleme giriyor. Her okur sevmez böyle bir tavrı. Hele ağırbaşlık sevdalılarının yıldızları hiç barışmaz Birsel'le. Tadına varmak için tavrın özünü yakalamak, ardına gizleneni seçmek gerekiyor. Doğrusu ya, Salâh Birsel'de okurun nabzını kollamak gibi bir kaygı da aramakla bulunmaz. Ama onun öyle kendine özgü bir sözcük, deyim seçişi, sözü söze ulayışı, kendine bir dil kuruşu vardır ki, satırların arasını okutur okutmakta usta olana. Birsel'in "aklı başında"lığını tüslim ettiği Hilmi Yavuz'u "yazılarından biraz bilimselliği eksiltmesi, onun yerine kendi gönlünü biraz daha boca etmesi" yolunda uyarması aklı başında okura bir uyarıdır. Beni okurken ukalalığı bırak, kafanı gönlüne çat demeye gelir. Böyle yapılınca da; gülmece - güldürmecenin, ince alayın, yergiciliğin altından, onlarla birlikte dokunmuş olan sindirilmiş bir kültür birikimi, iyiden iyiye hassaslaşmış bir edebiyat beğenisi, utangaç bir bilgelik ve dürüstlükle anlamdaş bir içtenlik sırayla sökün ederler.

Denemeci Kalemiyle Günlük

Bir günlükte, hele özel bir günlük olması murad edilmiş bir günlükte, içtenlik aranır. İçtenlikse, mayonezin yağı limonu gibidir. Kıvamı kaçtı mı bir çuval

mayonez berbat olur! Birsel'in günlüğünde içtenlik sorunu daha da yokuşa sürülmüştür. Çünkü alay, yergi, ironi, içtenliğin inandırıcılığını çok zorlar. Bunun üstesinden gelindiğini, hem de bilinçli olarak gelindiğini görüyoruz. Örneğin; günlüğü yayınlayıp yayınlamamak sorunu dört kez gündeme gelmiştir. Bakalım: 1. "Günlüğümü yayınlamamaya, hiç değilse ölmeden önce böyle bir şey yapmamaya (öldükten sonra da bunu kim yapar?) kesin karar vermeliyim." 2. "Günlüğümü hiç mi hiç yayınlatmamaya karar verdim bugün." 3. İkiyüzlülüğü bırakmalıyım. Bu günlüğü elbet yayınlansın diye tutuyorum. Yayınlatacağımı bildiğimden de en ifrit olduğum kimselere, cart curt ötenlere, maça beyi gibi kurulanlara, kazı koz anlayanlara ağzımı bozmuyorum." 4. "Ey okur bu günlüğü okurken bil ki - bu günlüğü kendim için değil, senin için yazdığımı artık iyice açıklamalıyım- her şeyi anlatmak isteyen bir yazar bile her şeyi anlatamaz." Yazarın kendini bir içtenlik sınavına soktuğunun ve kendinden de, okurdan da tama yakın not alması gerektiğinin belgelerinden biridir bu örnek. 27 Şubat (1973) günü bu sınav okur önünde değil de, dolmuşta verilir. Okura da dolaylı yoldan bildirilir. Eğer bu örnekler size doyurucu gelmediyse, Salâh Birsel'in içtenlik konusunda söylediklerine bakalım: O, sadece kendisine iki yüzlü bir yazar olmadığından ötürü "sunturlu bir aferin" çekmekle yetinir (s. 204). İçtenlik için de şunları söyler: "Bana öyle geliyor ki, içtenlik (ayrıntılarda yaşamaktan başkası değildir bu) insanoğlunun dünyadaki süreci boyunca bir iki kez yakalanırsa yakalanır. Öteki zamanlarımızda hep yapmacıklarla, hep yağlıboyalara bürünerek çıkıyoruz tanıdıklarımızın, dostlarımızın, eşimizin karşısına. Dahası, kendi karşımızda aynı çeyizlerle gerdan kırıyoruz" (s. 208). Görüyorsunuz, bana pek söz kalmıyor!

Birsel'in denemelerinde kendini içten içe sezdiren iyi sindirilmiş bir kültür birikiminden söz etmek isterim biraz. Aslında, yüz okurun doksan dokuzunun tanımadığı, tanıyamayacağı kişilerden, okuma olanağı bulamayacağı kitaplardan söz edip duranlara çok tutulurum. Ne var ki, tepkisel bir tutum olarak kültür düşmanlığı da etmem. Bir adam okumayı yazmayı bir yaşam kipi (modus vivendi) haline getirmişse ve günlük yazıyorsa ve günlüğünde yazarlardan, kitaplardan söz etmenin ekonomisini yapıyorsa, tecahülü riyakârane derim ben onunkine. Beni itenler, dipnot velvelecileri, çok tanıklı kalem savcıları, beyni midesine gaz yapan kitap oburlarıdır. Salâh Birsel'in onlarla uzaktan yakından ilgisi yoktur. O, "usta bir denemeci olduğunu açıklamak"tan, açıkladığını günlüğünde yinelemekten geri kalmayacak kadar tevazudan arınmayı bilmiş bir yazar olduğu halde, "Yabancı kitap adlarını günlüğüme doldurmak da iyiden iyiye canımı sıkıyor. Büyüklenmek duygusu veriyor bana.

Okurlarımdan utanıyorum." der. Uzun lafın kısası, Birsel'in kültüründen söz ettiğim zaman, ne Fransızca bilgisini, ne Abdülhamit'in jurnalcilerinden balina avcılarına dek uzanan "curiosités"sini kastediyorum ben. Tam tersine, göz kamaştırmayan, içe sinen, yazılarını düşünce alevinde ısıttığınız zaman tüten incelik, incelmişliktir onunki. Bir gözlük değil, göz merceğidir ki; yazılarında yansıyan hassaslaşmış edebiyat bilinci de, utangaç bilgelik de oradan odaklanır.

Söze Yekûn

Deneme dünyası, ihtiyar dünyamızdan bile daha engebelidir. Düzayak okumalarla, ayağınızın kendi kendine sizi maksudunuza ulaştıracağı bellenmiş yollarla gönenecekleriniz, şiir denince manzume, anlatı denince menkıbe okuyun. Deneme okumayın. Çünkü Birsel'de sizi tökezletecek olan özgün dilbiçem dolambaçları, sözcük sosları, deneme denince, Birsel'inki kılığında olmasa başka kılıkta, nasıl olsa çıkacaktır karşınıza.

Ehlileştirilmeyen, gücünü, yazanı da okuyanı da yadırgatacak öğelerle bileyen bir türdür deneme. Birsel'in dünyası da, işte bu meşakkat dünyasıdır. Hoş gelişler ola!

BİR DENEME BİN BİR AH

HULKİ AKTUNÇ

Salâh Birsel üzerine yazmak kolay değil. Belki de bu yüzden ülkemiz edebiyatındaki büyük bir aşama yayın organlarımızda pek yansımıyor. Salâh Beyin umurunda mı o, Türkiye'de kimsenin başaramadığı bir işi yaptı ve sürdürüyor. Huuuurya denemelere. O, böyle yaptıkça okurlar da Salâh Birsel'den geri kalmıyor. Onlar da huuuurya denemelere. Yazarlar katında hak ettiği yankıyı zor bulan Salâh Beyin denemeciliği okurlar katında bir edebiyat kurumu niteliğini çoktan kazandı. Bu Salâh Birsel'le okuru arasında çok sağlıklı bir ilişki kurulduğunu, ama edebiyatımızda denemenin yeniden yaratılışı ile eleştirmenlerin ve incelemecilerin (çoğu zaman olduğu gibi) pek bağ kuramadığını gösteriyor.

Salâh Birsel'in denemeleri üzerine yazılmış hemen her yazıyı gördüm, okudum. Kötümserliğim şuradan doğuyor. Her şey bir yana Salâh Beyin, ülkemiz denemeciliğinin ses duvarını atlattığı, bırakılmış ve üvey bir türe saygıdeğer ve erişilmez bir yaygınlık kazandırdığı görülmek istenmiyor. Ya da söylenmiyor.

Sormalı, incelemeli, irdelemeliyiz: Salâh Birsel denemenin kral olduğu çağı nasıl açtı? Söylenenleri nasıl yıktı. Kırkıncı kapıdan nasıl girdi? O odada nasıl kaldı? Yayıncıların - aman Allahım- deneme iştahı nasıl doğdu. Kapı şimdi ne güzel gülümsüyor.

Yeri her ne kadar burası değilse de, Salâh Beyin denemeye getirdiği açılım bence iki temel taşıyor. Birbirini bütünleyen biri olmazsa diğeri de etkisiz kalacak ve bu büyük uğraşı ancak karşılıklı taşıyabilecek iki temel.

İÇERİK TEMELİ'nde, Salâh Beyin yıllar yıllar süren gözlemleri okumalı, fişlemeleri var. İnsan gerçeğini bizim insanımızın gerçeğine, bizim insanımızın gerçeğini de dünya gerçeğine dönüştürmekte eşine az rastlanır bir bilgedir o.

Konuları sınırsızdır. Daha doğrusu denemeyi yakalayacağı her alanda at koşturur. İşkence ya da bıyık türleri gibi. Türkiyenin kalkınması ve Fantoma gibi. Boğaziçi ve Eiffel gibi. Tanıdığımız ya da tanımadığımız her şey ve herkes onda yepyeni bir dizaynla karşımıza çıkar. En büyük yorum olayın kendisidir, der denemesi için. En büyük yorum Salâh Beyin o olayı niçin seçtiği ve bize nasıl

sunduğudur aslında. Ve bize nasıl okuttuğudur. Sayısız deneme temelinden binlerce denemeyi nasıl yarattığıdır.

DİL TEMELİ'ne gelince: Salâh Beyin denemeleri için, Türkçe'de yeni bir dil ülkesi demek isterim. Yazdığını bize kolayca, tatla iletmesinde, bizi ülkesine vizesiz, pasaportsuz kabul etmesinde, biçemi baş etkendir.

Deyimleri sever. Kendisi deyim üretir. Ürettiği deyimi kırk yıldır kullanıyormuşuz gibi içeriz Argoya da yüz verir. Kimbilir kaç yüz yıllık "alabanda"yı, seçkinler için kullandığında, o sözcüğe de, o seçkinlere de yeni bir anlam katar. Yeniden anlamlama diyebiliriz buna.

Doğal ses yansımaları, onomatopeler hele **AH BEYOĞLU VAH BEYOĞLU**'nda kol gezer. Üstelik yalnızca Salâh Beyin duyduğu yepyeni sözcükler ve seslerle tanışkış da olurlar.

Salâh Beyin dil ve biçemi, kimi zaman "anlamın ve mesajın yerine geçecek" kadar sağlam ve işlenmiştir: "Aralık aralık, yasak savmak, bir toplulukta utançlı duruma düymemek ya da geceleri uykuyu egavlamak için fıştıklanan kitaplar, okuma sınırı içine girmez. (**PAF VE PUF**. s.113) Burada egavlamak ve fıştıklamak sözcükleri tümcenin gizli öznesini gülünç duruma sokmaya yeter. İşte yorum.

Salâh Beyin denemelerinde görünmek, her sözcükceğizin işi değildir. Ama yer aldı mı, ağır bir görev yüklenmekten de kaçınmaz.

Bu kısa değinme, yazarının kimi küçük dikkatlerini yansıtmaktan öte amaç taşımıyor. Denemenin bir yanılma olmadığını bize göstermiş bir ustaya bir okur borcudur yalnızca. Denemeyi yeniden yaratmış bir ustaya.

Çünkü o usta, bizim büyük yazarlarımızın Salâh Birsel'idir.

Temmuz 1992

BRAVO SALÂH BİRSEL

NAİM TİRALİ

SALÂH BİRSEL'le tanışmamızdan önce, acaba kendisini hiç görmemiş miydim diye düşündüğüm olmuştur. Zira, ona, hemen günaşırı, Hachette Kitabevinde rastlamak mümkündür. Aynı kitabevine sürekli uğrayış tarihi, her ikimiz için de hayli eski olduğuna göre, iri yapısı, alaycı tebessümüyle, dikkatimi çekmemiş olmasına şaşarım.

Onunla galiba Hachette Kitabevinin kapısında tanışmıştık. Salâh Birsel, o günlerde ekseriya Oktay Akbal ile dolaşırdı. "Baragan'ın Devedikenleri" çevirisini yayınlayalı epeyce olmuş, hatta kitapçılıktan da vazgeçmişti.

"Salâh Birsel'in Aşkı" başlığıyla yayınladığı şiiri yadırgadığımdan, kendisine bir yakınlık da duymuyordum. Oysa ki o şiiri daha sonra, ağzından dinleyerek, pek sevimli bulacaktım.

Salâh Birsel'in çoğu şiirleri için de aynı şey oldu. İlk okuyuşumda yadırgadım, sevemedim. Ama zamanla onlara alıştım. Bu biraz da Salâh Birsel'in sanat anlayışından kaynaklanan bir sonuç. Geçen ay çıkan "Dünya İşleri" adlı kitabındaki şiirleri okuyanlar da, belki hemen sevemeyeceklerdir. Çünkü Salâh Birsel, kesinlikle hassasiyete hitap etmez. Onun için şiir bir zekâ işidir. Bu yüzden de daima yenilik peşinde koşar. Alışılmamışı zorlar. Yaptığı işin güçlüğü ortadadır. Geniş bir ilgiyle karşılaşabileceği gibi, bunun tamamen tersi de olabilir. Birsel'in çıkışları, önemli çıkışlardır. Bu çıkışlar onu mutlaka, hak ettiği şöhrete kavuşturacaktır.

Salâh Birsel Fransızca öğretmenidir. Belki de öğretmenlikten gelme bir alışkanlıkla, gayet güzel ve tesirli konuşur. Boş zamanlarında, Elit Pastahanesinde Sait Faik'le pek merak sardıkları bezik partisini sürdürmüyorsa, ya Madam Braun'a Fransızca iltifat etmektedir, ya da aynı pastahaneyi mekân tutan arkadaşlarıyla, tatlı tatlı dedikodu yapmaktadır.

Salâh Birsel de, birçok sanatkârda görülen tutkulardan uzak kalamamıştır. Şiirlerinin, dergilerin en gözde yerlerinde yayınlanmasını ister. Bunu sağlayamadığı zaman da, kolları sıvar, bir dergi çıkarılmasına önayak olur ve şiirlerini, derginin orta yerine "lök" gibi oturtur. Bazı şairlerin kendisini

çekememelerinin sebebi, belki de bu davranışıdır. Ama bunu, dergi çıkaran hangi şair yapmamıştır? Orhan Seyfi, Yusuf Ziya, Necip Fazıl ve Celâl Sılay, bu konuda daha usta olduklarını, çeşitli örneklerle ortaya koymamışlar mıdır?

Birsel'in Fransızca öğretmenliği gibi, hiç sektirmeden yaptığı işlerden biri de, hâlen askerde bulunan hikâyeci dostumuz Samim Kocagöz'ün İstanbul mümessilliğidir. Bu konuda Salâh'ın, gerçek bir arkadaştan beklenenden fazlasını bile yaptığına hep tanığızdır.

Aş konusuyla dalga geçişine de, bu taraklarda bezi olmayışına verebileceğimiz genç ozanın, bir şiirinde:

Yaşım Geldi Geçti

Evlenemedim diye hayıflanışı pek ciddiye alınmamalıdır. Çünkü saçlarının büyük kısmının dökülmüş olmasına rağmen, yaşı otuza daha yeni varmıştır.

Fakat bu şiirini, herhalde mahkemeye düşerek Birsel'e hayli heyecan çektiren ve sonunda aklanan, o ünlü şiirinden önce yazdığı düşünülemez. Beraat eden şiirini, nedense kitabına almamış. Resmî görüşe ters de düşse, kimilerince hoş karşılanmasa da, o şiiri severim. Hiçbir yerde bulamayacağınız dizeleri, Salâh Birsel'den örnek olarak alıyorum:

BULUT GEÇTİ

Sen şimdi kocanın evinde otursun
Ve saçların artık eskisi gibi değil
Geceleri yemekten sonra
Çorap söküğü dikersin
Ve ihtimal ellerin de soğan kokar

Senin kocan bir suratı çirkin adam
Ağzı açık uyur
Ve senin vücudun bozulur çocuk doğurdukça.

Fakat buna bakıp da, Birsel'in hep böyle toplumsal taşlamalar yazdığını sanmamalı. Fahir Onger'in ısrarlarına rağmen, Salâh Birsel, sütten ağzı yandığı için olacak, yoğurdu üfleyerek yemeyi yeğler görünmektedir.

Salâh, bazı şeylerden kendi deyimiyle pek "hoşlaşır" Meselâ kendisi on senedir şiir yazdığı halde, yeni türeyen bazı delikanlılara aşırı ilgi gösteri-

lmesi, ya da herhangi bir densizin çıkıp "Ben Salâh Birsel'in şiirlerini beğenmem" demesi, Salâh'ın cinlerini başına toplar.

Sanatına itirazı olanların, kendisiyle yüzyüze gelip konuşmalarından yanadır. Ancak bunu Nahid Ulvi Akgün, Ertuğrul Haydar Erbil, Edip Köknel ve Mübin Siret denemişler, sonuçtan hiç de memnun kalmamışlardır. Açıkçası, lâfın orta yerinde Salâh Birsel, kabararak üzerlerine yürümüştür. Böylece konuşmalar süresinden önce bitmiş ve bundan sonra da, hiç kimse Salâh Birsel ile karşı karşıya geçerek, onun şiiri üstüne tartışmaya kalkışamamıştır.

Arkadaşları arasında, daha çok nükteleriyle sevilen Salâh Birsel, şair ve aktör Orhon M. Arıburnu'nun şiir sergisindeki hâtıra defterine, kocaman harflerle sadece şu üç kelimeyi yazmıştı:

"BRAVO! SALÂH BİRSEL" Bilmeyenler için söyleyelim ki, Salâh Birsel'in imzasıyla yazısı, birbirinden güç ayırtedilir. Anı defterinde yer alan sözde de "Salâh Birsel" imza mıdır, yoksa bravoyu hakeden kişinin adı mıdır, pek belli değildir.

Orhon M. Arıburnu da, Salâh Birsel için şöyle demektedir:

"Salâh Birsel'in şiirinden hoşlanmayan parmağını kaldırsın."

İyi hoş da, Salâh Birsel'in bulunduğu mecliste parmak kaldıracak babayiğit nerede?

13 Mart 1947

HAYDAR ERGÜLEN

Şiir Beyi Salâh Bey

Salâh Bey'in yazısı, Salâh Birsel'in şiirinden çoktur. İkisi de aynı dalga boyundadır: Bir yandan "**Okşamalar**" sürerken, öte yandan "**Kikirikname**"nin kikirikleri bu dalgadan payını alır.

Salâh Bey Tarihi de uzundur, fakat **Salâh Birsel**'in şiiri tarihten kısa değildir. O, "yerden bitme coşkular"ın kendisini yanıltmasından korktuğu için, şiirin, tarihin yanında "kısa boylu" görünmesine aldırmaz.

Salâh Bey Tarihi uzundur, fakat ben kısa keseceğim: Bir gün okullarda bu tarih okutulmalıdır. Bu tarihi okuyan çocuklardan şiire yazılanlar çıkacaktır.

Salâh Birsel'in şiiri hakkında edeceğim sözler, hiç kuşkusuz benim boyumu da aşar. İnsan, aşka da, çoğu kez boyunu aşan sularda girmez mi? Öyleyse bu sözler deryasında boğulmamak için, **Salâh Birsel**'in şiiri cansimidi olsun bize! (Boğulursam duyarsınız: "**Ölüyorum gül yetiştir**")

Salâh Birsel'in şiiri beni en çok "**Haydar Haydar**"la vurmuştur: "**Ama Haydar tabip Haydar/Öldürdün beni / Ne bu leylak birikimi**" dizeleriyle beni benden alıp, "**Tahrirli siyah gözlerin dar boynumda / Biraz dur biraz / Ben güvencinleri sayayım**" dizelerine uçurmuş, "**Kuşlar uçtu ki ben gördüm / Aman Haydar kibar Haydar / Ozan yanmazsa hezen yanmalı**" bahsine gelindiğinde de, beni kendime getirmiştir.

'Şairlik bir iddiadır' ya da 'şairlik, iddialı olmakla mümkündür' kabilinden kimi şairane saptamalar mevcutsa da, **Salâh Birsel** en azından kendi adına bu iddiaları geçersiz kılan adamdır. 'İddia'nın karşısına' 'mahcup' bir şiir koyulacaksa, o **Salâh Birsel**'in şiiridir.

"**Abanoz**" şiirinde bu hâl 'pek mahcup' bir biçimde kendini gösterecektir: "**Bu şiir benim yıldız-poyrazımdır/ Issızlarda bir başına büyümüştür/.../ Terbiyelidir utangaçtır / Üç tüylü oktur**". **Salâh Birsel**'in şiirindeki 'alaysama'yı, zarafet'i ve 'çelebiliği', ondaki 'mahcubiyet'in bir tezahürü olarak görüyorum. Tıpkı ***Varduman*** kitabındaki ithaf gibi: "Bu kitap kimseye adanmamıştır."

Dünyaya doğru yazıyla yola çıkmış, yelkenini geniş tutmuş, dünyanın olmadık işlerini gördüğünde de şiirin içdenizine süzülmüş bir şairdir **Salâh Birsel**. ***Varduman***'a eklenen "**Salâh Birsel'in Odası**" adlı yazıda, 1945 yılında Tahir Alangu'nun söylediğidir: ".... başka bir insanın, bir şairin varlığının farkına vardım. Yüzüne muzipçe geçirdiği, şiirlerin dokusuna gizlenmiş, asil bir tavırla taşıdığı duyarlılığı..." Bu duyarlılık, **Salâh Birsel**'in şiirindeki acı alaya karşılık düşmektedir. 'Kuzular'ın acısının bitmeyeceği bir dünyayı, 'çelebi'lere özgü bir alayla ve eski deyim yerindeyse, hicvedecektir: "**Ey kuzu kuzulayan avcı / Bu ne kadar çok Nemrut / Ne kadar az Yunus Emre**"

Şimdilerde iyi bir iş yapılıyor: Şairler keşfediliyor. Kayıp, gözden ırak, kendini kaybettirmiş ya da göz önünde duran şairler var keşfedilmeyi bekleyen. İşte **Asaf Hâlet Çelebi, Metin Eloğlu, Dağlarca,** ve elbette **Salâh Birsel**. Geçen yıl **Behçet Necatigil** ödülünü aldığında 'sevinçli bir itiraf'ta bulunmuştu ve şiir yazmaya ağırlık vereceğini söylemişti. Bunu bir TV programında söylerken izlediyseniz, **Salâh Birsel**'in sevincine siz de benim gibi sevinmiş olmalısınız. İlk kez bir ödüle bu kadar

sevinmiştim. Sanki ödülü arkadaşı **Behçet Necatigil**'in elinden alıyor ve ona söz veriyor gibiydi. **Salâh Birsel** yine şiir yazacak!

Yazdı da. "**Şiir o benim kekliğimdir**" dedi. "**Aman kıpırdamayın bu ekmek Türkçe'dir**" dedi. "**Ozanlara vurun ama / N'olur halka dokunmayın**" dedi, bir de dedi ki: "**Şiir ince nikahtır**"

Herkesin bildiğini bir daha söyleyerek yazıyı bitirmeli: **Salâh Birsel** yalnızca düzyazının **Salâh Bey**'i değil, şiirimizin de bir beyi. Uç beyi.

BIRSEL'IN GÜLER YÜZLÜ DENEMELERI

UĞUR KÖKTEN

Birsel, şiirden yola çıktı. Şiir onun kekliği.

Şiirden günlüğe, günlükten denemeye geçti. İlk sevgiye olan bağlılık gibi, kırk kitaplık vermini - şimdelerde bu rakam çoktan aşıldı yine şiirle kapatacağa benzer. Son konuşmalarının birinde, yazar, "deneme artık bitti" dememiş miydi? "Yazacağımı yazıdım!"

1969'dan, yani Kendimle Konuşmalar'dan bu yana deneme yazan Birsel, denemenin bir gazete yazısı olamayacağı düşüncesinde. Doğru da! Çünkü, denemenin bir edebiyat, bir sanat değeri taşıması gerekir. Kalemiylle deneme ufkunu genişleten "genç" denemecimiz, insanların yalnız bugün değil her zaman ilgileneceği konuları seçiyor. "Ker denemesinde yaşamı sevvdirmek, sanatı sevdirmek için" yola çıktığını söylüyor, sırası geldikçe zaten,"en yaygın etkisi de deneme alanında olmadı mı?

Onun gözünde deneme, biraz öykü, biraz söyleşi, biraz iç dökme ve biraz da şiir sayılır. Ya da, bunların hepsi bir arada.

Birsel yazı yazarken zamanı durdurur, diyebiliriz. Yani, varlığını bütünüyle yazdığına veriyor. Hep notlarıyla çalışıyor. Yıllar boyu, "dağarcık" adını verdiği defterlere birtakım notlar kaydetmiş. Daha sonra da fişlere geçirmiş, yazdıklarını. Birsel'in denemeleri, işte bu malzemeden doğuyor.

Yirmi yaşından beri ne okuduysa, kendisine ilginç görünen yerleri defterlerine, fişlerine aktarıp durmuş. Fişler, 1977'den bu yana süregelmiş bir çaba. Bir çeşit, "Karun hazineleri."

Salâh Birsel'e göre denemelerinin başlıca iki konusu, siyaset ve duygular. Siyaset, ama güncel siyasetin üstünde bir siyaset bu. Yazar, hiç kuşkusuz zekâ seviyor. Dolayısıyla, polisiye romanları da seviyor. Çok da roman okumuş, bu türden. Ancak akıl ve zekânın yerini zorbalığı, saçmalığa bırakması demek olan savaşa da karşı.

İlk denemelerinden birinin isminin Şiir ve Cinayek olması anlamlı görünmüyor mu?

Öte yandan, ağır basan izleğiyse - sanat sevgisinin yanısıra okuma sevgisi, kitaplar, doğanın güzellikleri, çiceklerin dünyası. Nice denemesi bu konuları kucaklar, onlarla sarmaş dolaş bir sarmaşıktır.

Kyoto'nun "Kurutulmuş Felsefe Bahçesi", sayısız çiçeği kucaklayan bir denemenin bu yüzden adı olmamış mı?

Ya da, birçok yazarın evini, günlük yaşam alışkanlıklarını bize aktaran kimi denemeler - sözgelimi, birsi Roma'ya Yolculuk?- böyle değil mi? Goethe, Fikret, Necatigil, G.Stein, Proust, ve Nazım Hikmet. Ama, bu sonuncunun evi yerne onun bir ev kadar yakından tanıdığı Haydarpaşa Garı. Bunlarla yetinmeyenler içinse, Ballıhisar'lı İncegül Bayram'ın Edirne'den Sivrihisr'ın köyüne dek uzunan sarı mersedesli yolculuğundan rastlanacak her çeşit renk, koku, görünüm, araba, insan, kent, köy demeti

Salâh Birsel'in denemeci tanımı, aynı zmanda kendisinin ortaya koymuyor mu? "Açıksözlüdür denemeci, gönülsüzdür, içtendir. Başkalarının olduğu kadar, kendi kusurlarını da sergilemekten çekinmez.

"Denemelerin özelliği, güleryüzlü olmalrıdır,"diyor Birsel. Sonra ekliyor: Bu güleryüzlülüğü, bu yaşama sevincini, herkeste bulumazsınız. Bir başka özellik ise, ince alaydır (humour)"

Gerçekten, Salâh Birsel, tüm yazılarında kendisini de sarakaya almış bir yazar. Yalnız denemeye değil, şiire bile mizahı - Salâh Bey Sözlüğü'ne göre alaysamayı (ironie) - sokmuş bir insan. Alaysama ya da tersinme. Hem içerikte, hem dilde bunu görmek olası. Dilinde özgün bir canlılığa yer verir. Sevecenlik, gizem, çekicilik. Gizli alay. Sessiz düşgücü kahkahası.

Duygulara yüzvermez görüdüğü için, alaycı bir zırhla korumaya almıştır kendesini. Yaşam, "ironie" demektir onun katında.

Öte yandan, yeni sözcükler üretmediğini söyleyen de gene odur. Kullandıklarımın hepsi Türk yazarlarında var", diyor. Yarım yüzyılı aşkın bir süre önce tuttuğu Günlük'te bile, "tanımlama kokan isimler"e dikkati çekmişti. Bunların cümleye ağırlık ve tutukluk verdiğini vurgulamıştı.

Kedisi, "Salâh Birsel dili"nin yazarını okura yaklaştırıcı bir etkide bulunduğu kanısında. "Okurlar, benim dilimi seviyorlar" diyor, bir konuşmasında yazar. Hem, sözcüklerinin pek çok yerde kullanıldığına da inanıyor Birsel. Sözgelimi "vıdıvıdı" ya da" gıgı çıkmadı deyimleriyle yaygınlaştı gibi.

Kaldı ki, Birsel'e göre sözcükleri sevmeden zaten yazar olunmaz."

Buna karşılık, okurun bulunduğu yerden bakınca Birsel'in denemelerine, her şeye karşın onun dilinin özel bir hazırlık, gelişmiş bir altyapı istediği anlaşılır. Yoksa, anlam örtük kalacaktır.

Genellikle, denelerinde hep olayları konuşturur Birsel. Dolayısıyla, onun ürüne bir çeşit "olaylar mozayığı" gözüyle bakmak hiç yanlış olmaz. Bu nedenle "hep renkli deneler, cicili bicili yazılar yazar" Dahası, denemeye renk katmak için olmadık bir anda okurunun başına dikilebilir.

İki Şen Baloncu, sözün gelişi bu durumun çok belirgin bir örneği kabul edilebilir. Birlikte ya da tek başına ölümün intihar izlediği irdelendiği bu uzun, ilginç ve ayrıntılı deneme, Arşidük Dodolf/Heinrich von Kleist/Stefan Zweig örnekleri (Bu listeye Koestler neden girmemiş, belli değil?) çevresinde örgülenen birtakım olaylar ağını sergiler.

Doğal olarak, Beşir Fuat'ı da buna eklemek gerekecek.

Bir başka önemli olaylar mozayığı, ABD'deki ırk ayrımı sorunu ekseninde gelişir, açılır, sergilenir.

Değerli denemecinin kabul edemeyeceği tek bir şey varsa, o da "herkeslerin onun kitaplırını geceleri uykuları gelsin diye okumasıdır"

YÖRÜNGE

SALÂH BİRSEL'İN YAZIN DAĞARCIĞINDAN

Konuşma Dili

Konuşma dilinin en büyük özelliği, onun ses tonu, el - yüz hareketleriyle süslenebilmesinde, bütünlenebilmesindedir. Oysa, siz, bu ses iniş-çıkışlarına, bu el - yüz kıpırtılarına, bu anlamlara, oflamalara hiçbir edebiyat kitabında raslayamazsınız.

Ne diyorum, konuşma dilini, yazıda gerçekleştirmekle övünen bir yazarı, konuşmaların havada uçuştuğu bir pazar yerine götürün, yazarın, kendini ilk kez beyaz perdede seyrettiği vakit ağlıyan Mary Pickford gibi şaşkına döndüğünü görürsünüz.

Düşünmek

Düşünmek kolay değildir.

Düşünmek için *geniş ve boş* zaman gerekir.

Daha önemlisi, insanın doğru düşünme gücü ve kurallarına varabilmesidir. Ne ki, düşünme gücü, düşünme kuralları üzerinde insanların anlayışları birbirini tutmadığı gibi, bunlara erişmek de, birtakım rüzgarları gerektirmektedir.

Günlük

Bir zamanlar ben de deliler gibi günlük tutardım (Buna benzer bir şeyi Sait Faik söylemişti: oturur deliler gibi öyküler yazardım). Sonradan bunları yayınladım da. Bunlardan kimi parçalar okul kitaplarına bile alındı. Daha sonraları caydım bundan. Belki bir bıkkınlık gelmişti. Belki de gerçekleri yeterince dillendiremediğim için soğumuştum bu işten. Ama güzel şeydir günlük tutmak! İnsanı içtenliğe iteler. İteler ya, kolay mıdır doğru sözlü, doğru özlü bir insan olmak?

Gelenek

Bana kalırsa, ileri doğru atılmak isteyen bir toplumun yapacağı şey, bu gelenekçilerden gelen şamatalara, saksağan türkülerine kulak tıkamak, olayları olduğu gibi görüp, onları us yoluyle çözmeye çalışmaktır.

Doğrusu, bilim yolu da, bilim adamlarının yolu da bundan başkası olması gerek.

İngiliz denemecisi Huxley diyor ki: "Bilim adamları, her türlü kişisel çıkarlarını, pratik sonuçlara yönelen eğilimlerini bir yana itmeli, kendilerini baştanbaşa olayları görme ve tanıma işine bağlayıp onları zekâya dayanan bir kuram altında toplamalıdırlar."

Yazarlar

Ben bedava laf etmem. Yazarların içindeki işkil, onları tam bir karamsarlığa sürükler. Sonunda da hiçbir biçimde şimdilerin okurlarına beğenilemeyecekleri düşüncesine kaptırırlar kendilerini ve gelecekteki okurlara yönelmekten başka çıkar yol bulamazlar. Malraux anılarında şöyle der:

"Beni ilerde okuyacak insanlar için yazdığıma inanmışımdır hep.

Bu güzel bir şeydir. Bugünün okurları yazara elini uzatsa da yazarın onları umursamadan işine sıvanması yapıta çok şey kazandırır. Ama kimdir geleceğin insanları? Onların daha başka bir yaşamı, daha başka bir dünya görüşü, daha başka duyguları olmayacak mı? Yazarı, kendisine en yakın olan çağdaşları anlamadıktan sonra geleceğin insanları nasıl anlar? Diyeceksiniz ki, "Kimi yazarlar çağlarının önünde gider." Gitmesine gider ama çağların önünde giden okurlar da yok mudur?

Yazının Tadı

Doğrusu düzyazı, rüzgar şorok kıble vaktinde tutulduğu ya da gündoğusu poyraz estirildiği için değerli sayılamaz. Bir yazıda en önemli şey lafın dümenidir. Lafın dümenine söz geçiremediği için yazarlar yazılarını, çokluk, yinelemeler, pısmalar, öğürmeler, kemkümler, aksırıklar, tıksırıklar ve de bitmez tükenmez öykülerle doldururlar. Bunların arasında yazı sona erdiği halde, hızlarını alamayıp laf salatasını sürdürenlerin sayısı da oldukça kabarıktır.

Kısacası, bir yazı ne zaman başlar, ne zaman biter, ne zaman selama durur, ne

zaman havalandırılır, ne zaman saksıya alınır bunlar bilinmiyorsa lafın dümeni de bilinmiyor demektir. İşin tuhafı, yazının bütün tadı, bütün balı da bu dümendedir. Şu unutulmamalı ki, yazının tadı yoksa hiçbir şeyi de yoktur. Ne ki, kimi yazarlar yazının tadına kulak asmadan dokuz kapının zilini çekerler.

Sözcükler ve Yazarlar

Gerçeği şu ki yazarlar sözcüklerden hiç memnun kalmazlar. Bu yüzden de boyuna onların sınırlarını genişletmeye, kendilerine göre özel argolar yaratmaya kalkışırlar. İbnülemin, Şair Rami Paşanın, Sadrazam Daltaban Mustafa Paşanın argosunu **Istılahatı Daltabaniye** adıyla topladığını söyler. O kitap kurdu Ali Emiri Efendi'nin de kendine özgü bir dili vardır. O "Vapur biletiniz kaçıncı mevkiden?" demez "Vapur biletiniz kaçıncı makamdan?" der. "Gönlü yüce adam" demez "Serseri alicenap adem" der. Çağındaki insanların konuşmasını da **zenne konuşması** diye adlandırır. Ona göre sözlerde sık sık "dürür, oluptur" gibi sözcükler geçmelidir. Konuşmalar ancak o vakit cuk oturur. Kanuni Sultan Süleyman'ın yabancılarca "Muhteşem" diye anılmasının nedeni de o çağın şıpşıp el vuran deyiş biçimleridir.

Kısacası sözcüklerin güzelliği kendilerinden değil, cümle içindeki yerlerinden ve de dürümlerinden gelir. Yazı düzeninin ve dengesinin pompalanması, kirpiklerinin ve kaşlarının yolunması ustalık gereğidir.

Denemecinin İşi

Bir denemecinin işi kitaplarda, doğada ve de yaşamın içinde tık eden altını bulup çıkarmak, okurların gönlünde bir düşünce uyandırmaktır. Bunu yaparken, üstünü başını altın tozuna bular, kalemini de yaldız çanağının içine düşürürse oh, gel keyfim gel.

Gerçi, altını enselemek için denemeciler, kimi zaman çekmelerin kilitlerini bir yerlerden kırarlar, yani öyküyü az-biraz çarpıtırlar ama bu da işin raconudur. Böyle şımarıklıklara, böyle çılgınlıklara el atmadan yazının bedenine güçlü can girmez.

Deneme

Deneme bir de yazının tadı çıkarılarak yazılan bir türdür, belki de tek türdür. Joyce, Flaubert gibi romancılar da yazının tadını çıkardıklarını sanırlar ama on-

lar nerde, aslan denemeciler nerde! Ahmet Mithat Efendi de bu tadı öyküyü bir yana itip okurlarla çene yarıştırmakla sağlayacağı düşüncesindedir. Kimi zaman hızını alamaz, öyküye bir de önsöz kondurarak bütün içini boşaltır. "**Ölüm Allahın Emri**" öyküsünde de bunu yapmıştır. Ama öykünün bir özelliği de vardır. Sonuç daha başlangıçta okurların ayakları dibine seriliyordur. Eh, bu durumda öyküden tad çıkar mı? Ahmet Mithat'ın sözlerine kulak kabartın ki sonradan "Hoptereleyli havası, yandı pilav tavası" demeyin:

Tarih

Bana sorarsanız gerçek tarih bu kitaplardadır. Bir başbuğ ya da politikacının, bir tiyatro oyuncusu ya da at cambazının, bir balıkçı ya da ressamın neler atıştırıp neler atıştırmadığını, saçlarına nasıl kına vurduğunu, ne biçim giysilerden hoşlandığını, ne zaman yatıp ne zaman kalktığını, işine ya da mangaptusuna giderken hangi sokaklardan geçtiğini bilmeden o insanın düşünceleri kolay kolay kavranamaz.

Nedir, bu kitapların, söz konusu ettiği kişilerin bütün özelliklerini bir araya getirdiği de düşünülmemelidir. Çünkü şölendeki yemekler çoktan yenmiş bitmiş, kaynatılan vıdıvıdılar buhar olup uçmuş ve de evler, lokantalar, meyhaneler, kahveler ortadan silinmiştir. Kitaplar ise bütün bu curcunalar köşelerine çekildikten sonra yazılmaktadır. Hani, mantık bakımından buna olanak yoktur dense yanlış olmaz.

SALÂH BİRSEL
KRONOLOJİK YAŞAMÖYKÜSÜ

1919 14 Kasım'da Bandırma'da doğdu. Babası Eminzâde Hafız Talât Beydir.

1931 Saint - Policarpe Fransız İLkokulu'nu bitirdi.

1934 Saint Joseph Fransız Koleji orta kısmını bitirdi.

1937 İzmir Erkek Lisesi'ni bitirdi. İlk şiiri *"Yalnızlık"*ı *Gündüz* dergisinde yayınladı. (sayı: 21, Aralık) İstanbul'a geldi.

1938 Alsancak Gazi Ortaokulu'nda tarih, edebiyat ve Türkçe öğretmenliği yaptı.

1940 Ankara'ya gitti. 1 yıl kaldı, İş Bankası'nda çalıştı. *Servet-i Fünun*'da şiir üzerine yazılar yazmaya başladı.

1941 İstanbul'a tayin oldu. Hilmi Ziya Ülken'in *İnsan Dergisi*'ni ayrıca *Ses Dergisi*'ni 1 sayı yönetti.

1943 Burhan Arpad'la "AB Neşriyat" adlı bir yayınevini kurdu. İhsan Devrim'in katılmasıyla "ABC Kitabevi'ni açtılar. Nişantaşı Ortaokulu'nda Fransızca öğretmenliği yaptı. (1949)

1946 4 Aralık, "Tan Olayı" sırasında kitabevi yıkılır. Oktay Akbal, Naim Tirali, Behçet Necatigil ve Fahir Onger'le, beş sayı sürecek olan *Yenilikler* dergisini çıkardı.

1947 İlk şiir kitabı *Dünya İşleri* yayımlandı.

1949 Karadeniz Ereğlisi ve Beykoz'da asteğmen olarak 6 ay askerlik görevini yaptı.

1948 İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümü'nü bitirdi.

1952 *Şiirin İlkeleri*'ni yayımladı.

1953 Çalışma Bakanlığı İş müfettişliği görevini üstlendi.

1954 Türk Dil Kurumu Yönetim Kurulu üyeliği yaptı.

1955 *Günlük*'ü Yeditepe Yayınları arasında yayımlandı. *Hacivat'ın Karısı* Seçilmiş Hikâyeler'de çıktı.

1956 Vatan'da sinema eleştirileri yazmaya başladı. İstanbul Edebiyat Fakültesi'nde kitaplık müdürlüğü yaptı.

1957 Türk edebiyatındaki ilk düşünce romanı olan *Dört Köşeli Üçgen*'i yazdı. Sinema yazılarına *"Yeni Sabah"*'ta devam etti.

1958 *Dört Köşeli Üçgen* romanı Ulus gazetesinde tefrika edildi. (23 Haziran/Temmuz)

1960 Ankara Ünviversitesi'nde Fransızca mütercimliği yaptı, Yine aynı üniversitenin basımevi müdürlüğü görevini üstlendi. Türk Dil Kurumu Yayın Kolu Başkanlığı'nı yürüttü. (1960-1973)
TDK Yönetim Kurulu üyeliği yaptı. (1954-57; 1960-73)

1962 Sonbaharında tiyatro sanatçısı Jale Birsel ile evlendi.

1970 *"Keçi Çobanı ve Kuzu Çobanı"* adlı denemisyle TRT Deneme Başarı Armağanı'nı kazandı.

1972 Emekli oldu.

1976 *Şiir ve Cinayet* kitabıyla Türk Dil Kurumu Deneme - Eleştiri - Gezi Ödülü'nı kazandı. 1977'de İstanbul'a yerleşti.

1980 29 Mart'ta Devlet Tiyatroları'nca "Sanat İnsanları" programında Birsel adına tanıtım programı düzenlendi.

1982 *Paf ve Puf* kitabıyla Türkiye İş Bankası Edebiyat Büyük Ödülü'nü aldı.

1986 *Yaşlılık Günlüğü* deneme kitabıyla Sedat Simavi Vakfı Edebiyat Ödülü'nü kazandı.

1992 Son dönem bir dizi denemelerini içeren *"Paris'in Gizli Yaşamı"* Cumhuriyet gazetesinde yayımlandı. (20 Ekim) Günlükleri sürekli olarak Cumhuriyet Dergi'de yayımlandı.

1994 *Varduman* ile Behçet Necatigil Şiir Ödülü'nü aldı.

1996 Uluslararası İzmir Araştırmaları Merkezi tarafından İzmir Ödülleri'nda "Kent Kültürü" Ödülü verildi.

KAYNAKÇA

I/YAPITLARI

Şiir:

Dünya İşleri, 1947
Hacivatın Karısı, 1955, Dost Yayınları, 36 s.
Ases, Aralık 1960, Yeditepe Yayınları, 31 s.
Kikirikname, Mart 1961, Yeditepe Yayınları, 29 s.
Haydar Haydar, Eylül 1972, Bilgi Yayınevi, 111 s.
Varduman, Eylül 1993, Yapı Kredi Yayınları, 92 s.
Yalelli, Ekim 1994, Adam Yayınları, 62 s.
Rumba da Rumba, Ağustos 1995, Adam Yayınları, 68 s.
Yaşama Sevinci, Kasım 1995, Adam Yayınları, 67 s.
İnce Donanma, Ekim 1995, Korsan Yayıncılık, 56 s.
Çarleston, Mart 1996, Adam Yayınları, 61 s.

Toplu Basımlar:

Köçekçeler, 1980, İş Bankası Yayınları, 186 s, (İlk beş kitabının: Haydar Haydar (1961-1972), Kikirikname (1955-1960), Ases (1955-1960), Hacivatın Karısı (1947-1954), Dünya İşleri (1940-1946) birarada basımı)
Bütün Şiirleri, Eylül 1986, Ada Yayınları, 153 s. (Köçekçeler adıyla yayımlanan ilk beş kitabının toplu 2. basımı)
Köçekçeler, (Toplu Şiirleri: 1), Ekim 1996, Adam Yayınları, 158 s.
(İlk beş kitabının birarada 3. basımı)

Roman:

Dört Köşeli Üçgen, 1961; 2. basım: Mayıs 1980 Ada Yayınları, 137 s.

Salâh Bey Tarihi:

1. ***Kahveler Kitabı,*** 1975, 2. basım: 1983 T.İş Bankası Kültür Yayınları, 364 s.

2. ***Ah Beyoğlu Vah Beyoğlu,*** Ocak 1976, Sander Yayınları, 316 s.

3. ***Boğaziçi Şıngır Mıngır,*** 1980, T İş Bankası Kültür Yayınları, 564 s.

4. ***Sergüzeşt-i Nono Bey ve Elmas Boğaziçi,*** 1982, 2. basım Kasım 1992. Nisan Yayınları, 335 s.

5. ***İstanbul Paris,*** 1983, T İş Bankası Kültür Yayınları, 327 s.

Günlük:

Günlük, Aralık 1955, Yeditepe Yayınları, 94 s.

Kuşları Örtünmek, (1972-1975), Ağustos 1976, Ada Yayınları, 222 s.

Hacivat Günlüğü, (Hacivat Yılları: 1949-1956, Kuşları Örtünmek: 1972-1975); Nisan 1982, Ada Yayınları, 302 s.

Yaşlılık Günlüğü, (1980-1985), Mayıs 1986, Ada Yayınları, 222 s. Mart 1992, Remzi Kitabevi, 234 s.

Aynalar Günlüğü, (1986-1988), Aralık 1988, Ada Yayınları, 213 s.

Bay Sessizlik, (1989), 1990, Ada Yayınları, 132 s.

Nezleli Karga, (1990), Haziran 1991, Remzi Kitabevi, 119 s.

Yalnızlığın Fırınlanmış Kokusu, (1991), Kasım 1992, Remzi Kitapevi ,114 s.

Papağanname, (1993-1994), Temmuz 1995, Adam Yayınları, 123 s.

Yanlış Parmak, (1992), Haziran 1996, Adam Yayınları, 125 s.

Deneme (1001 Gece Denemeleri):

1. ***Kendimle Konuşmalar,*** 1969, Papirüs Yayınları, 92 s.

2. ***Kurutulmuş Felsefe Bahçesi,*** Haziran 1979, Ada Yayınları, 140 s.

3. ***Paf ve Puf,*** Mayıs 1981, Ada Yayınları, 156 s.

4. ***Şiir ve Cinayet,*** Aralık 1975, Çağdaş Yayınları, 172 s.

5. ***Halley Kimi Kurtarır,*** 1981, Yazko Yayınları

6. ***Amerikalı Tolstoy,*** 1983, Yazko Yayınları

7. ***Bir Zavallı Sarı At,*** Mayıs 1985, Çağdaş Yayınları, 205 s.

8. ***Yapıştırma Bıyık,*** (Kendimle Konuşmalar ile birlikte) Nisan 1985, Özgür Yayın Dağıtım, 165 s.

9. *Şişedeki Zenci,* Mart 1986, Nisan Yayınları, 196 s.

11. *Asansör,* Mayıs 1987, Özgür - Yayın Dağıtım, 216 s.

10 *Kediler,* Haziran 1988, Bağlam Yay., 204 s.

13 *Hafiyeler Önde Gider,* Nisan 1991, Nisan Yayınları, 149 s.

13 *Gandhi ya da Hint Kirazının Gölgesinde,* Nisan 1993, Yapı Kredi Yayınları, 103 s.

14. *Gece Mavisi,* 1994, Varlık Yayınları,167 s.

İnceleme / Araştırma:

Şiirin İlkeleri, 1952, Yenilik Yay., 2. basım: 1954, Yenilik Yay, 78 s.

Rüştü Onur (Şiirleri, Yazıları, Kendisi İçin Yazılanlar): Aralık 1956, 93 s.

Sen Sev Beni (İkili Fiskoslar), Aralık 1957, Yeditepe Yay., 58 s.

Fransız Resminde İzlenimcilik, Ekim 1967, Dost Yay 120 s.+ 16 s. resim

Goethe / Seçmeler, Kasım 1972, Milliyet Yayınları, 420 s.

Seyirci Sahneye Çıkıyor, 1989, Nisan Yayınları

II/ÇEVİRİLERİ

Baragan'ın Devedikenleri, Panait Istrati, 1943, A. B. Neşriyatı, 123 s.
Vahşi Kız, J. Anouilh, (Oktay Akbal'la birlikte), 1950, MEB Yay.
Marbacka, Selma Lagerlöf, (Behçet Necatigil'le birlikte), 1952, MEB Yay.
Bir Kalbin Ölümü, Stefan Zweig, Ekim 1954, İstanbul Yayınları, 96 s.
Genç Bir Şaire Öğütler, Max Jacob, 1960
Clêrambard, Marcél Aymé, 1963, MEB Yay.,148 s.
Hizmetçiler, Jean Genêt, 1964, MEB Yay., 64 s

Kötülük Kol Geziyor, Jacques Audiberti, 1965, MEB Yay., 88 s.
Chaillot'daki Deli, Giraudoux, (F. Baldaş'la birlikte), 1965
Edouard ile Agrippine, René De Obaldia, 196 s.
Bütün Gün Ağaçlarda, Marguerite Duras, 1967, Bilgi Yayınevi.
Yaz, Romain Weingarten (1968-69 mevsiminde Ankara Devlet Tiyatrosu'nda oynandı)
Hayatım (Erkek Çölünde Bir Kamelya), George Sand,(Çev: Talât Güreli adıyla)
1. basım: Haziran 1971, Milliyet Yayınları, 367 s.;
2. basım: Nisan 1991, Broy Yay: 364 s.

ŞİİRLER
SALÂH BİRSEL

ESKİ LEYLA

Bir bakışta çoktanberi ölünmüyor
Leyla elbet yine Kordon'da
Nah işte uzun kaşıklarda adı
Biraz sevinç biraz yalel
Bütün acılar bana ayna

Şiire kalktınız mı hiç telgraf direklerinde
Biraz daha üzgün biraz daha karanfil
Ellerimi koşturup KÜLTÜR-PARK'ta
Ya ki gelsin ya ki gelmesin
Güvercinlerin dellosu idim

Bir yüreğimi kopardım üç turunç
Eski Leyla onların içinde
Olacak şey değil heykeller
Eğer kalabalık eğer teklik
Topuyla kimsesizdim

Aman Allah ben tango
Yıllarca kuru yerde
Dal-satır ah Leyla da
Karşıyaka'da Alsancak'ta
Eğer yalel gücücek idim

YUNUS EMRE

Uyumazsa kuzular ağıllarda
Talıtında uyur kral
Uyku krallara avuntu

Soyunsa da postundan kuzu
Kral yüzer kürklerde
Kürk krallara giysi

Bir tepeden ötekine
İnlese de vurularak kuzular
Susmak krallara özgü

Ey kuzu kuzulayan avcı
Bu ne kadar çok Nemrut
Ne kadar az Yunus Emre

DÜNYA ŞARKISI

Bildiri güzelliğini
Bildirir ormanlar bildirir göller
Yeryüzünü gökyüzünü
Dağ bildirir yıldız bildirir

Ufuk parlaktır
Taş parlak
Nehirlerin akışı vardır
Çalım içinde

Gelmiştir dağların iki yakasından
Gelmiştir yüzyılların insanı
Şövalye olmuşlar Köroğlu olmuştur
Ötedenberi

Toplum kurulmuştur
Dostluk kurulmuş
İnsanların mutlu oluşu vardır
Devlet içinde

SEVDALI ASES

Kaç defa İstanbul oldunuz siz adamakıllı
Sevdalardan gidip geldiniz ne vakit
Yalnızsanız yalnızlığında kalın amanın
Kaç defa Ases oldunuz siz sabahlardan

Ne vakit köprülerden geçtiniz siz amanın
Kaç defa yanıp söndünüz gençliklerden
Bitkinseniz bitkinliğinizde kalın tastamam
Kaç defa esmer oldunuz siz ikindilerden

Sizin saçlarınız elleriniz kaç Ases
Aşıksanız aşıklığınızda kalın amanın
Siz ne vakit uzunsunuz adamakıllı
Kaç defa İstanbul oldunuz siz akşamlardan

KÖÇEKÇE

Hacivat'ım sen o kabağın
Tarlasından geçmezsin ya
Adını da anmazsın
Tavasını desem sevmezsin
Turşusuna el sürmezsin
Laf aramızda musakkasına da bilmezsin
Oturur ama dolmasını
Yutuyutuverirsin



Salâh Birsel Ablası Şehbal ile



Salâh Birsel 8 yaşında, Ablası Şehbal ile, 1927



Şehbal, Babası Eminzade Hafız Talat Bey, Salâh Birsel, 1924



Salâh Birsel 1935 İzmir Erkek Lisesi



Salâh Birsel 1930, Saint Polycayne Frène'ler okulu oturanlardan ikinci sıra soldan dördüncü



Salâh Birsel 1937









Mart 1956. Sabahattin K. Aksal, Salâh Birsel, Orhan Hançerlioğlu (ortada)





Salâh Birsel, Cevdet ve İhsan Kudret, Naim Tirali, Jale Birsel, Tomris Uyar

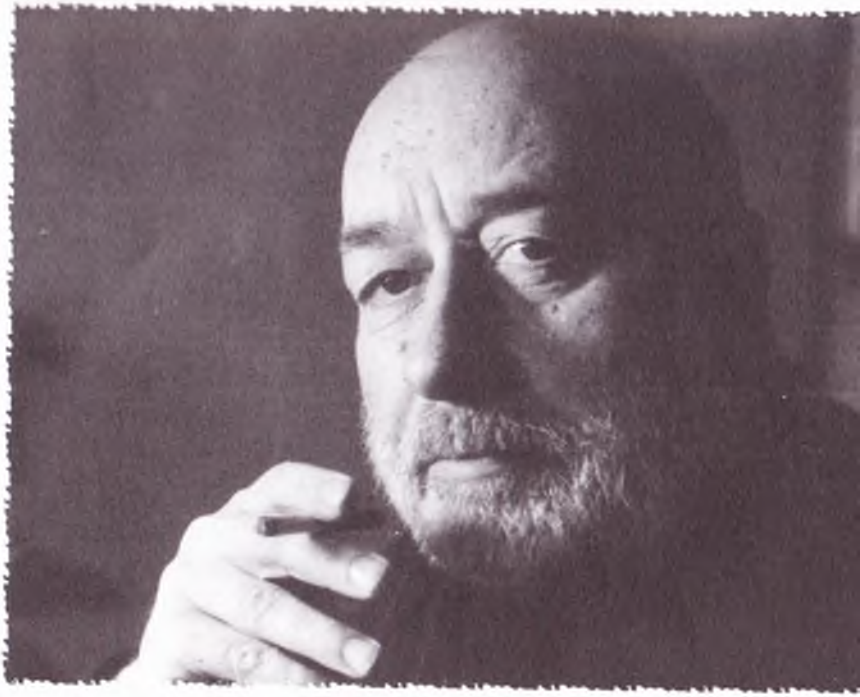






1954 Anıtkabir, Nurullah Ataç'la

1947. Orhon M. Arıburnu'nun Şiir Sergisinden: (Soldan sağa Salâh Birsel, O. Veli Kanık, O. M. Arıburnu, Fethi Naci, Aydın Arakon, Sabih Şendil, Oktay Akbal, Naim Tirali.





Salâh Birsel, Ankara 1975



Eşi Jale Birsel ile, Şubat 1997



Salâh Birsel, Şubat 1997



Salâh Birsel'in şiir, deneme, günlük, roman, çeviri ve tarihleri ile dolu yazın evreni Cumhuriyet Türkiyesi kültür coğrafyasının oluşumunda yer alan nirengi noktalarındandır.

Aydınlanma düşüncesi ışığında bir yaratı evreni kurmuştur. Çağımız sanatçısının özgürlükçü düşünceden yana olan tavrı, girişimi onda yazınsal eylemde buluşur. Öyle ki, onun şu sözleri: "*Başka bir hayat yaşamak istemezdim. Benim yaptığım şey sanata ve edebiyata kendi yaşamımdan fazla değer vermektir.*"; yazına adanmış ömrünün sesidir.

Birsel, birçok 'ilk'in yazınımızda filizlenmesi, yerleşmesinde öncü olmuş bir kültür adasıdır. Onun bu adasının, aydınlanma düşüncesinin ülkemizde gelişip serpilmesinde, önemli bir 'anakara' olduğunu görmek gerekmektedir.

Yazıyla kuşatılan bir ömrün tutkulu, aydınlık, usçu söylemini her dem önde tutan Salâh Birsel yazın, kültür ve düşün dünyamızda çağdaşlığın, yeniliğin öncülerinden biridir.

Şiirin, denemenin, günlük'ün, romanın, çevirinin ve tarihin söz labirentlerinde dinmek bilmeyen bir tutku işçiliğiyle bizi gezdiren, bu aydınlanmacı yazın, sanat insanımızın yaratı evreninin birikimine bakmanın, bunları değerlendirmenin bir görev olduğuna inanıyoruz.